

PROLETAREC

Slovensko Glasilo Jugoslovanske Socialistične Zveze

ŠTEV.—NO. 762.

CHICAGO, ILL., 20. aprila (April 20th), 1922.

LETO—VOL.—XVII.

Upravništvo (Office) 3639 WEST 26th ST., CHICAGO, ILL.—Telephone Rockwell 2564.

Naše bojno polje.

"Osvoboditev delavskega razreda je stvar delavstva samega." Delavstvo vsake dežele mora vršiti boj za osvoboditev svojega razreda v deželi, v kateri živi. Na to posebno pozabljajo ekstremisti na levi v ameriškem delavskem gibanju. Michael Gold, ki je sam ekstremist, pravi v enem svojih člankov v "Liberatorju": "Levo kriko mora prenehati sanjati kaj se dogaja u Rusiji, Italiji in Nemčiji; mi živimo v Ameriki . . ."

To se pravi: "Vršite svoj boj tukaj in se ne navdušajte samo z uspehi, ali navideznimi uspehi delavstva v drugih deželah. Tukaj je vaše bojno polje in tu organizirajte svoje armade za boj proti kapitalizmu namesto debatih in diskuzijskih klubov."

Premnogo delavcev se zadovoljuje z zabavljanjem soper kapitaliste, pri tem pa niti ne vedo, kaj je kapitalistični sistem. Čutijo, da je nekaj narobe, čutijo posledice, kadar se dogajajo gospodarske krize, izprtja, stavke, progoni in druge nadloge, pa kritizirajo posamezne kapitaliste, v svoji ignorantnosti jim pa sami pomagajo vzdrževati sistem, ki poraja te nadloge. Ne samo to: Navzven, duševno zaostalo ali zavedeno delavstvo najhujše napada vse tiste elemente, ki mu hočejo pomagati, ki vrše boj za delavske interese. Vsak nevednež je že po svoji naravi primitivno konservativen. In četoli čuti udarce današnjega sistema, se vendar boji spremembe, ker ima v sebi prirojen strah pred vsem, kar diši po novem. Raditega mržnje med nezavednimi masami proti socialistom in socialističnim naukom. Če pride med tako maso še kak demagog in ji priliva vta, se jo čisto lahko uveri, da so socialisti krivi vsega sveta na svetu. To je seveda absurdno mišljenje, naravnost bedasto, ampak je vendarle mnogo takih ljudi, ki imajo tako "vero".

Mnogi, ki so pred letom ali dvema izpregledali in postali zavedni, so dobili vero, da se mora izvršiti preobrat v najkrajšem času. Kakor da je samo še njih manjkalo. Niti malo ne pomislijo, da se boj za izboljšanje vrši skozi stoletja in ne more biti kar čez noč ne spremenjeno samo zato, ker se je ta ali oni pridružil tej ali oni delavski organizaciji. Koliko šuma so povzročali taki ljudje skozi zadnjih par let! Samo šuma, drugega nič. Kvečjemu, da so s svojo utopistično mišljo oslabili proletarsko fronto in da jo žele sedaj vselej izmed njih popraviti. Kakor je bila vojna destruktivna, tako je bil tudi frakcijski boj med delavstvom destruktiven. Mase, ali del mase se je dalo v vsaki deželi opojiti z utopističnimi sanjami o uspehih delavstva v tej ali oni tuji deželi. Navduševali so se ob takih uspehih, pri tem pa so oslabili delavske organizacije, kapitalistični reakciji pa so dali s svojo rrevolucionarno bombastiko, ki ni ničesar pomenila, v roke lahko orožje, ki ga je izrabljala proti vsemu organiziranemu delavstvu. Proletarijat vsega sveta čuti posledice. Čuti jih radi tega, ker ni še zrel niti za tolerantnost in praktično delo v velikem obsegu v svojih lastnih organizacijah. Preveč sanja in premalo misli. Vsa-

kdo izmed novih prerokov hoče biti nezmotljiv in pripisuje zmotljivost vsem drugim. In koliko je med njimi takih, ki so včeraj trdili čisto nekaj drugega kar trdijo danes! Preklinjali so reforme in "reformiste". Danes pravijo, da so sicer proti reformam, vendar pa se bodo borili za povišanje plač, za boljše delavne razmere, za skrajšanje delavnika in tako naprej. In še včeraj so obsojali to, kar zahtevajo danes; jutri bodo svoje mnenje zopet spremenili. To vsakodnevno spreminjanje mišljenja je povzročila vojna s svojo destruktivnostjo in anarhičnimi posledicami. Vlade in razne patrijotične organizacije so pitale ljudstva z vsakojakimi propagandami, vojna sama na sebi je prinašala na površje toliko vprašanj in problemov, da je vsaki dan vzrujala človekov duh in ga delala nervoznega. Vse je bilo vznemirjeno, vzhičeno, nestrpno. Obljubovale so se stvari, ki se niso mogle izpolniti, vsaj ne tako, kakor je široka ljudska masa pričakovala. In tako se je mišljenje ljudi vsled duševne utrujenosti tudi po vojni valovilo semtertja. Nobene stabilnosti še ni v tem oziru.

Narodi so bili "osvobojeni", toda ljudstvo je ostalo gladno in zatirano. Kje je ostala svoboda? Industrija je propadala, draginja naraščala, kaotično stanje je več ali manj prepreglo ves svet. Ogromna stavba kapitalističnega sistema je bila razmajena. In prišli so klici, da je čas za revolucije tu, dogajali so se posamezni puči in upori, delavstvo se je tuintam polastilo obratov in po nekaj tednih neuspeha so stari gospodarji dobili nazaj ako ne popolno, pa delno kontrolo, delavstvo je pa bilo razočarano. Masa ne ve, da razvoj ne pozna histeričnih skokov. Ona ne razume, da je treba za uspehe tudi pogojev za uspehe.

Kapitalizem še ni zrušen v nobeni deželi. Delavstvo nobene dežele ni še zrelo z enim samim prevratom iztrebiti kapitalizma, kajti ta se bo stopnjevaje odpravljal in socializem ga bo v enaki meri nadomeščal.

Delavstvo vsake dežele si mora vzeti za nalogo organizirati svoje moči in si ž njo pridobivati toliko vpliva, kolikor ga je v stanu doseči. Iti preko tega pravila pomeni iti preko svojih moči, kar znači, da vsak tak poizkus konča z neuspehom.

Ogromne so delavske mase. Toda koliko imajo moči proti buržvaznim vladam in proti kapitalizmu sploh? Kaj more danes ameriško delavstvo proti kapitalizmu, ki je napovedal delavstvu boj na vsi črti? Komaj, da si tu pa tam ohrani svoje že take male pridobitve. Kaj je doseglo nemško delavstvo? In kaj francosko ter angleško? No da, Rusija! Mar živi rusko delavstvo v boljših razmerah kakor delavstvo kake druge dežele? Povsod je mizerija in najmanj jo je še v modernih kapitalističnih deželah. Ideálnih, za današnje človeštvo ugodnih razmer, pa ni v nobeni. Vzroki za tako stanje v poedinih deželah so različni, toda glavni je današnji gospodarski sistem, ki je odsev stopnje napredka, na katerem stoji današnje človeštvo. To

stopnjo je treba zvišati. Delavske in kmečke mase je treba izobraževati, da bodo postale sposobne za boljše ekonomsko uredbo.

Ljudstvo kot tako se ne navdušuje za vojne. Boji se jih, in kadar se dogode, jih, če že ne drugače, vsaj v mislih preklinja. Kako je mogoče, da se dogajajo vojne, ako jih ljudstvo ne odobrava ali jim celo nasprotuje? Mogoče so raditega, ker ljudstvo še ni sposobno odpraviti vzrokov za vojne. In glavni vzrok je v nevednosti med ljudstvom. Nevedno ljudstvo je žoga v rokah vladajočega razreda. Slabe vlade so odsev večine ljudstva prizadetih dežel. Slaba vodstva v unijah so odsev večine članstva, ker ni sposobna dobiti boljše vodstva. Slabo upravljane organizacije pomenijo nezrelost članstva dobiti v urade sposobne, poštene ljudi.

Naše bojno polje je torej ogromno. Nahaja se vedno tam, kjer živimo. Dober borec ne bo nikdar živel fizično v eni, duševno pa v drugi deželi. Ako živiš tukaj, se tu organiziraj, trudi se spoznavati tukajšnje razmere in proučavati načine, ki bodo uspešni za tukajšnje boje. Tvoje bojišče je tukaj. Tvoje energije in znanje vporablja za tukajšnji boj. Uči se iz delavskih bojev v drugih deželah, kooperiraj s svojimi razrednimi tovariši kjerkoli, in pri tem pazi, da se boš učil od drugih, kaj ne smeš delati, če hočeš delati z uspehom. Le tak način dela in boja je konstruktiven in vodi v socialistično družbo.

Slika sveta v miniaturi.

V čikaškem "Daily News" in raznih drugih dnevnih priobčuje svoje članke Frank Crane, ki ima to lastnost, da pove véasi resnico, ki pa jo s kakim drugim člankom zopet zasenči. Svoječasno je napisal članek, v katerem je propagiral osvoboditev Debsa iz ječe. Toda Crane piše za velike kapitalistične dnevnike in lastnikom takih listov resnica ni vselej po godu. Zato je moral kmalo zatem napisati drugega, v katerem je bil proti Debsovi osvoboditvi. Med pisarji za buržvazne liste je precej takih, ki bi pisali dobre reči, če bi pisali le to kar mislijo da je prav. Ampak morajo pisati tako, kakor ugaja privatnim interesom. V sledečem podajamo en Cranov članek, v katerem slika Reka kot prispodobno situacijo po vsem svetu.

"Reka je slika sveta v miniaturi.

Teško je našemu razumu zapopasti tako ogromno stvar kakor je svetovna situacija. Naši pojmi o velikih stvareh postanejo konfuzni, pa se zatečemo k malenkostnim čuvstvom, ne glede kako so nesmiselna, samo da je stvar pred našimi očmi v pojmljivi obliki.

V sedanjem času se nahaja človeštvo v dobi razvojnih sprememb. V tem položaju se bori in izmotava iz ozkosrčnosti nacionalizma v svetovno zavednost. Ta svetovna zavednost še ne pomeni potrebo nasprotovati patriotizmu; ona vključuje in učvrščuje patriotizem. Toda kakor vsak korak k napredku, ima tudi ta nasprotnike v reakcionarnih elementih. Ti nimajo smisla, da bi ga razumeli. Tisti, ki se drže zadaj so ravno tako odkritosrčni kakor tisti, ki hočejo naprej in mnogokrat so prvi pri svojih prizadevanjih ovirati bolj energični kakor drugi.

Samo po sebi je jasno, da ni rešitve za človeštvo v neprekinem pripravljanju za vojne, ki predstavljajo destrukcijo, temveč v federaciji narodov in v edinstvu, ki bi ga vsebovala taka federacija.

Da si je to jasno, apelira rumeno časopisje in zakrnjeni državniki še vedno na maso v imenu naciona-

listične nečimurnosti, ne samo v Ameriki, ampak v vseh deželah Evrope. Doktrina "edino za nas in brigado za druge" je prežela ves svet.

Vse to lahko vidimo v mali primeri na Reki. Reka in Trst sta bila dva glavna pristaniška strogo-grske monarhije pred vojno. Po vojni sta postala predmet spora med Italijo in Jugoslavijo, ker je bila med tema dvema deželama.

Priprost in naraven izhod iz te situacije bi bil se ti dve deželi sporazumeli glede tega problema rešila tako, kakor bi bilo najboljše v interesu valstva.

Gabriele d'Annunzio, poet srednjeveških namenov se je vrgel v to situacijo in zasedel mesto za Italijo držal v svoji oblasti dolgo časa. Tako je ta stvar postala predmet ljutega spora obeh nacionalizmov.

Trgovina in promet sta hiralala, ker Italijani in Jugoslavijski niso mogli kooperirati ampak so se le prepirali in se borili z orožjem.

Vsa slepa in otročja gesla v velikem obsegu, "Deutschland Ueber Alles", "Britannia Rules the Waves", "Glorija Francije," "Irska za Irce" in "América primero" so koncentrirana v eni mali kaplji strupenega mestu Reka ob Jadranskem morju.

In pri vsem tem, Italija rabi trg Jugoslavije za svoje industrialne izdelke in Jugoslavija rabi italijanski trg za svoje agrikulturne produkte. Ena dežela potrebuje drugo. Inteligentna kooperacija obeh dežel bi bila v korist vseh.

Ali vsi poskusi priti skupaj so se razbili ob ukrotljivem nacionalizmu. Italija noče popustiti svojega objema Reke in Jugoslavija noče otvoriti svojih železnic na Reko. Nobena izmed njih noče razumeti ako bi se ena pripognila drugi s čelom do njene zastavi. Posledica je stagnacija pristanišča Reka je slika sveta v miniaturi."

Obledovanje ruskih kontrarevolucionarnih generalov

Del Wranglove armade je nastanjen v Bolgariji, druga je v Jugoslaviji, Romuniji in drugje. General Wrangel je v začetku aprila prišel v Bolgarijo in tiritati svoje čete, toda je bil zelo neprijateljsko sprejet, medtem, ko so socialisti energično protestirali proti njegovi navzočnosti. Socialistični poslanci so vladno v sobranju interpelacijo, v kateri vprašujejo vlado, kaj dovoljuje Wranglovim četam obdržavati vojno organizacijo, orožne vaje, vojaške šole, generalni štáb itd. Izvajali so, da je to v protislovju z bolgarsko nezavisnostjo napram sovjetski Rusiji.

Socialistične organizacije so obdržavale več poveljstev, na katerih se je zahteval razpust Wranglovih čet v Bolgariji in njihovo razoroženje. Vsled trenutenj, sovjetski Rusiji sovražnih čet, bi imela služiti popolno pravico napovedati vojno Bolgariji.

Vlada je namignila Wranglovim četam, naj ne sprejajo svojemu poveljniku sprejemov z vojaškim pomembnostjo. Wranglu pa je bil dan migljaj, naj nastopi časa bivanja v Bolgariji kot zasebnik in ne kot poveljnik. Wrangel je prišel v civilni obleki. Vlada je bila že zahtevala razorožitev in razpust njegovih čet, ampak tudi bolgarska vlada je vazalka Francije, kajti ne bi imel francoski militarizem Bolgarije in drugih balkanskih držav tako v pesteh, bi Wrangel v njih našel take zaslonbe kakor jo je.

General Semenov se je tudi "urezal" s svojim priidom v Zedinjene države. Vse javno mnenje je proti temu krvniku, ki ima na vesti toliko človeških življenj. Med posebno kongresno komisijo so bile zaslišane razne pričbe, med njimi več ameriških častnikov ekspedicijskih čet v Sibiriji, ki so slikali Semenova kot navadnega tolovaja in krutega krvoločneža. Ob tej priliki je naša javnost izvedela, da so generala Semenova podarile Japonska, Anglija in Francija in deloma tudi Zedinjene države. Takih razbojnikov so se posluževali "demokratične" vlade Francije in Japonske za boj proti boljševizmu, da se obvaruje zapadna civilizacija. To je dokaz, kako daleč so pripravljeni iti kapitalistični reakcionarji proti delavstvu, kadar slednje kaže na vlado.

Ako se na genovski konferenci doseže sporazum med Rusijo in drugimi državami, bo s tem odpadla podpora carističnim generalom in bivšim veleposestnikom za kontrarevolucionarne vpade. Celotna Francija je že naveličala trošiti ogromne vsote za "strmoglavost boljševizma", zato je dala Wranglove čete na berlinskih balkanskih deželah. Najhujše ruvari proti nekemu prebivalstvu sedaj Japonska, kateri ni nobeno redstvo preumazano v boju proti Daljnovzhodni republiki s sedežem v Čiti. Vse rusko prebivalstvo Sibirije je izročeno velikemu pomanjkanju kljub rodovitnosti zemlje in ogromnih naravnih zakladov, ker odteva japonski imperializem od vlade v Čiti take koncesije, ki bi pomenile spremenitev Sibirije v japonsko kolonijo. Vlada sibirske republike je že mnogo popustila, toda Japonska intrigira naprej in tira vladno, napredno sibirsko republiko v gospodarski pogin. Končno bo japonska militaristična mašina iztisnila iz vlade v Čiti vse tiste koncesije, ki jih hoče imeti in na to se prične japonska kolonizacija Sibirije. Sovjetska Rusija ne more priti na pomoč svoji sestrični republiki, ker so prometna pota iz Rusije skozi Sibirijo do krajev, katere hoče izkoriščati japonska demokratska kasta, nezadostna za premikanje velikih čet in njihovih potrebščin. Transportna sredstva iz Rusije skozi Sibirijo proti Pacifiku so bila nezadostna in slabo upravljena še za časa ruske japonske vojne, sedaj so pa še slabša. Japonski za enkrat od strani Rusije ne pričakuje posebna nevarnost. Toda Rusija si bo opomogla in Rusija je ogromna. V Tokiju ne bi smeli pozabiti, da so danes na krmilu Rusije drugi ljudje, ne pa nespodobni, korumpirani caristi. Obračun pride tudi za Japonsko.

***

Stvari se spreminjajo.

Razni pastirji se že več let pritožujejo, da ljudstvo vedno bolj zanemarja poset cerkva. In iznašli so, da so temu vzrok kino-gledališča. En čas so jih preklicali, potem pa so kino-slike sami uvedli v božje hramove. Nekateri, ki so pristopni reklamisti, bila dobra ali slaba, so šli še dalje. Tako smo zadnje čase čitali tudi, da je rektor cerkve sv. Marka v New Yorku vpešal vandevilske akte. Na cerkvenem odru so nastopili bosa dekleta v raznih plesih, kakor se jih vidi v vandevilskih gledališčih. Oder je bil razsvetljen z lučmi raznih boj kakor v pravem gledališču. Ples mladih deklet ljudem bolj ugaja kakor suhoparne pridige in dolgočasne molitve. Tudi pater Zakrajšek se dobro razume na podobne reklame, dasiravno bi naši pobožni ljudje takih prizorov v njegovi cerkveni dvorani najraje prenesli brez zgražanja. Izven cerkvene dvorane pa je že priredil podobne plesne.

SEMINTJA.

Konference. — Zadaj in spredaj. — Čičerinova poteza. — Kvalifikacije žensk. — Vzgoja ali prepovedi? — Veliki petek. — Pogovor z duhovi. Potlačevanje duha.

Dne 10. aprila se je otvorila v Genovi konferenca državnikov, na kateri je zastopanih štiriinšestdeset držav. Sešla se je z namenom obnoviti razrahljano ekonomsko strukturo Evrope. V Berlinu so nekoliko dni prej zborovali zastopniki treh mednarodnih organizacij delavstva, da obnovijo zedinjeno fronto delavstva. Dne 15. aprila je pričela v Genovi konferenca predstavnikov strokovnih unij, pridruženih Amsterdamski Internacionalni strokovno organiziranega delavstva, ki ima 25,000,000 članov. Novembra in decembra zadnje leto je v Washingtonu zborovala konferenca peterih velesil za omejitev oboroževanja. Poleg teh se vrše in so se vršile v teku zadnjega leta številne druge konference, delavske in kapitalistične, konference strokovnjakov in finančnikov, znanstvenikov in politikov, konference religij, konference državnikov ententnih držav in male antante, vse za izboljšanje razmer, za utrditev kapitalizma, za rekonstrukcijo, za obnovo zedinjene fronte proletarijata, za izpodkopavanje tal militarizmu. Vojne napovedi niso zahtevale posebnih, dolgotrajnih konferenc. In destrukcija je šla tekom vojne naprej brez kakih ovir. Razdirati je eno. Graditi je povsem druga stvar. Vsakdo lahko poruši hišo brez posebnega truda in znanja. Zgraditi stavbo zahteva delavcev, arhitektov in gradbenega materiala.

Francoski delegati v Genovi so protestirali, ker je prostor ruske reprezentacije preveč v ospredju. Čičerin in njegovi tovariši bi morali po mislih Francozov sedeti kje v zadnji klopi. Lloyd George je potolažil Francoze, da so v Genovi delegacije vseh držav enakovredne, dasiravno niso. Sedež vsake je faktično toliko v ospredju, v kolikor ima dežela, ki jo reprezentira, moči in v kolikor ima delegacija mentalnih sposobnosti. Čičerin je Francozom že prvi dan pokazal, da je njegov sedež v tem smislu daleč pred reprezentanti francoskega militarizma in imperializma. Na eni strani Rusov sede zastopniki Jugoslavije, na drugi oni Romunije. Po merilu mentalitete, idej in moči sede oboji zelo daleč od Rusov. Beneš, zastopnik Čehoslovakije, pomeni v Genovi mnogo več kakor zastopniki Jugoslavije in Romunije. Razvit razum, pristopnost za sprejemanje novih idej, poznanje naukov znanstvenega socializma in boljša ekonomska in politična organizacija države, katero zastopa, mu daje to prednost. Branting, vodja švedskih socialistov, predstavlja v Genovi Švedsko in ob enem je on glavni besednik drugih skandinavskih dežel. Tudi on je daleč naprej od delegatov Poljske, Jugoslavije in Romunije, kateri se naslanjajo na svojo pokroviteljico, militaristično Francijo.

Konferenca v Genovi ne bo rekonstruirala ekonomskega stanja Evrope. V ta namen bi bil potreben udarec militarizmu. Izdatki za vojne namene bi se morali v vseh deželah omejiti, posebno v Franciji. Francoski državniki v Washingtonu so trdili, da vzdržuje Francija svojo veliko armado zato, ker ji preti

nevarnost od ruskega sovjetskega militarizma. Čičerin je izjavil, da je Rusija pripravljena razpravljati o razborožitvi. Na pritisk Francozov je bilo vrženo to vprašanje ponovno iz agende. Za rekonstrukcijo Evrope pa je razorožitev velikih armad, ki žro glavni del virov prizadetih dežel, najvažnejšega pomena. Francija se bo izpametovala, morda kmalo, morda šele tedaj, kadar bo zanjo že prepozno. Kajti razorožitev pride in tudi rekonstrukcija Evrope, toda počasi. Sedanje konference so šele pričetek. Tudi obnova zedinjene delavske fronte se bo izvršila kakor hitro bo delavstvo pripravljeno napraviti ta korak.

Generalni pravdnik Gison v Iowi je izdal odlok, da ženske nimajo zadostnih kvalifikacij in radi tega ne morejo kandidirati za članice senata imenovane države. Protestantovska episkopalna cerkev je črtala pri poročnih ceremonijah besedilo za neveste, s katerim so obljubljale ženinom, svojim zakonskim tovarišem skozi življenje, pokorščino. To je korak naprej v razvoju religije, ki se prilagaja novim razmeram v psihologičnemu in mentalnemu razvoju žene. Tradicija religij je zapostavljati ženo. Nikdar jo niso smatrale enakovredno možu, ampak stvor, ki mora biti podložen moškemu. To se spreminja, kar je zasluga kapitalističnega sistema, ki je pognal žensko od zibeljke in kuhinje v borbo za kruhom. Stališče ženske se je v zadnjih 25. letih pomaknilo naprej za mnogo korakov in v doglednem času bo enakopravna moškemu v vsem javnem življenju. Časi, ko je bila ženska navadna posest moškega, so za nami. Generalni pravdnik Gison, ki spada s svojo sodbo o ženskah v srednji vek, ne bo preprečil ženskam vstop v javna zastopstva.

V Ypsilantu, Michigan, je bilo iz učiteljske pripravnice izključenih 17 dijakinj vsled "socialnih indiskrecij", kar v tem slučaju pomeni, da se niso posvetile samo študijam, ampak so skrbele tudi za zabavo. Prihajale so domov v šolska stanovanja s plesov pono zvečer, koketirale z moškimi, se "nedostojno" oblačile, imele kratko ostrizene lase, kar ni bilo po godu starim devam, ki so ravnateljice pripravnice. Izključena dekleta se čudijo in izjavljajo, da so dovolj stare same varovati svojo moralo. Ypsilant ni edini slučaj. Neka velika trgovina v Chicagi ne sprejema v službo deklet s kratko ostriznimi lasmi. V New Yorku so skušali spraviti v veljavo ordinanco, ki prepoveduje ženskam kajenje v javnih prostorih. Reformisti zahtevajo zakone, ki bi določevali dolgot ženskih kril. V nekaterih šolskih zavodih so izdali naredbe, ki prepovedujejo dekletam lišpanje obrazov z barvami. Mladost ima svoje muhe tudi pri ženskah. To navadno preide, kadar postanejo starejše. Ravnateljstva učnih zavodov bi morala to vpoštevati, pa posvetiti več pažnje pravilni vzgoji ženstva in izdajati manj prepovedi. Dobra vzgoja preprečuje vzroke, ki vodijo k moralni pokvarjenosti. Prepovedi vodijo v hipokričijo, katere imamo v tej deželi veliko preveč.

Klub dijakov Ameriške legije na vseučilišču v Madisonu, Wis., je sprejel resolucijo, v kateri zahteva razpust Kluba socialne znanosti, v katerem se po trditvi visokošolcev, članov Ameriške legije, zbira "skupina radikalcev, ki neti s svojo organizacijo in nazori nemir med dijaštvom." Vodstvo vseučilišča najbrž ne bo razpustilo kluba "radikalcev". Ako misli nastopiti proti njim, ima na razpolago druga sredstva, s katerimi se je marsikak dijak že seznanil. Ameriško srednje in višje šolstvo je zelo pod vplivom privatnih interesov in kot tako naklonjeno stoprocentnemu ameri-

kanizmu in sovražno radikalnemu dijaštvu. V tem vzrok, da se socialistična ideja v ameriških šolah more razviti, zato pa se posvečuje toliko več časa igram in igrar. V Evropi je drugače. Tam se dijaštvu svobodno giblje in pri formiranju radikalnih dijaških klubov se mu ne dela ovir. Vsled tega evropski dijaški zavodi tudi razvijajo več talentov kakor ameriški. Tlačenje duha ni zdravo in ne vodi k dobrim delom.

Protestantovska in katoliška duhovščina v Waukeenu je izdala na podjetnike, urade in trgovce naj prenehajo z delom od 12. do 3. popoldne na teden, da se da s tem ljudstvu prilika odvrniti za urami od materialnih zadev in misliti na smrt bližnjega, ki je daroval svoje življenje za odrešenje večstva. Ako bi ljudstvo obrnilo tiste tri ure predavanja, kako bi se samo rešilo od bremen, ki mu povzročajo materialne skrbi, borba za življenjski stanek, bi ne bilo slabo. Ali, če bi obrnilo svoje misli na dejstvo, da je nekdanje krščanstvo učilo ljubezen in ljubezen do bližnjega, mesto da misli le o legnem, misterioznem vstajenju, bi bilo tudi bolje. Učenci za krščanske religije, ki so že davno prenehale pravično izvajati nauke svojega Učitelja. Pravzaprav religije niso nikdar izvajale, ker človeštvo še nikoli ni bilo zrelo za bratstvo in za ljubezen do svojih bližnjih v velikem obsegu. Predno bomo prišli tako daleč, bodo nauki religij že popolnoma otemneli; človeštvo mora v dosegu bratstva več misliti kako odpraviti vzroke, ki povzročajo nebratstvo, sovraštvo in mrtnost bližnjih, ter manj o religioznih skrivnostih in odstopanju onkraj smrti.

Sir Arthur Conan Doyle, pisatelj detektivskih vest, je prišel v Ameriko, kjer obdržuje predavanja o spiritualizmu. Doyle ima dokaze, da so duhovi umrlih med nami. On sam se z njimi pogovarja. Koder gredo, pa ga poslušajo velike množice, kajti misterioznost so bile vedno privlačne za ljudstvo. Katoliška in protestantska krščanske religije, ki tudi uče nauk o neumrljivosti duše, ne gledajo z zadovoljstvom početje spiritistov, ki se pogovarjajo z duhovi umrlih že na tem svetu. W. J. Bryan, Conan Doyle in drugi podobni govorniki so ostanki mračnjaštva iz preteklih stoletij. Te stankov je še veliko, ker je masa duševno zaostala, ki še ogromna, danes še v veliki večini. Toda znanost v ospredju. Bryan, Doyle in drugi pa so v ozadju, kot nevedno maso, h kateri spadajo. Ako bi duhovi umrlih prebivali med nami v takem smislu kakor uče spiritisti, in bi se ljudje lahko pogovarjali z njimi, bi bila genovska konferenca prav gotovo uspešna. V Genovi, kjer zborujejo predstavniki današnjega ekonomskega sistema, ki so v veliki večini, in predstavniki starejših idej, ki so danes še v manjšini, bi bilo navzočih milijone duhov padlih ljudi na bojiščih in onih, ki so umrli vsled mizerije, povzročene vsled vojne. Ako bi ogromna armada duhov, ako bi mogla govoriti, bi se htevala od genovske konference sklepe, ki bi vodili jutri v novi družabni sistem, v katerem bi bile izkoreninjene mizerije v današnjem smislu nemogoče. Takih duhov ni, zato so diplomatje v Genovi brez skrbi. Duhovi v živih ljudeh danes še ne morejo zapustiti grozot in škode, ki jo je povzročila vojna, zato bomo imeli vojne in še razdejanja. Duhovi, ki znajo misliti in voditi k izboljšanjem, so v živih ljudeh. Nauki, ki jih širijo živi ljudje in jih utelesili v knjige, in kipe, v tehniko itd., so edini duhovi, ki so jih ustvarili po smrti. S temi se pogovarjamo in od njih učimo.

Reakcionarni unijski voditelji proti industrialnemu unionizmu.

Ameriški kapitalizem se je skozi zadnjih 50 let razvijal kakor skoro v nobeni drugi deželi. Edino Nemčija se je mogla ponašati z razvitkom industrije po ameriškem merilu. Danes so Zedinjene države ena najrazvitejših kapitalističnih dežel, kjer je tehnika v teku desetletij dosegla neverjetne višine. Pred par desetletji je omalomaževana, prezirana dežela, je danes močna, ne toliko po militaristični moči, kakor vsled njene bogastva in industrialne izpopolnjenosti. Ni čudno, da so na genovski konferenci diplomatje vseh velkih držav, tudi Rusije, izražali svoje obžalovanje vsled odsotnosti Amerike.

Medtem, ko je ameriški kapitalizem brezprimerno napredoval, so ostale strokovne organizacije ameriškega delavstva, razun par izjem, tam kjer so bile v stavku. Ameriška Delavska Federacija, v kateri je, razun par samostojnih unij, včlanjeno vse ameriško strokovno organizirano delavstvo, je v enih ozirih še konservativnejša kakor je bila v svojem začetku.

Organizirani delavci v enem obratu gredo na stavko, toda ne vsi; vsaka stroka je organizirana zase in vsaka stroka, ki so premetenejši kakor pa konservativni sindikalisti, so v raznih bojih sicer sklenili pogodbe z unijami raznih strok delavcev, toda pogodbe redno ne potečejo vse naenkrat. In tako se dogodi, da gredo delavci ene stroke na stavko, ker je njihova stroka potekla in so podjetniški pogoji taki, da jih delavci ne more sprejeti, delavstvo ostalih strok pa dela, njih pogodbe še niso potekle in te so sveta stvar, ki se ne sme prelomiti. Delavci, oziroma nazadnjaški odbor njihovih unij mislijo tako, medtem ko so podjetniški premnogokrat drugačnega mnenja. Pogodbe z unijami veljajo zanje le dotlej, dokler se ne pokaže krivost, pa jih prelomijo. Zanje so krpe papirja, katero so bile za nemškega kajzerja meddržavne pogodbe.

Mnogostevilne stavke so izgubljene vsled staromodnega načina organizacije, ki bi že pred desetimi leti spadal med staro šaro. Že pred leti so se dobili delavci, ki so skušali reformirati Ameriško Delavsko Federacijo, toda tudi načini, potom katerih so to skušali doseči, niso bili uspešni. Med ljudmi, ki so hoteli napraviti iz ameriških strokovnih unij eno moderno strokovno organizacijo, je bil tudi E. V. Debs in poleg njega vsa socialistična stranka, toda kot taka ni vršila svojega kakor širila socialistično propagando med delavstvom unij. Drugim se je zdel to prepočasen proces, pa so formirali razne industrialne unije, med katerimi je bila najznačilnejša I. W. W., ki še sedaj obstaja, toda vsled progono je zelo oslABLJENA; tudi ni mogla nikdar dobiti med ameriškim delavstvom trdnih članov, tako nima v svojem obstoju drugih zaslug kakor da je širila med masami delavstva idejo za industrialni unionizem. Tudi S. L. P. ima nekako uspeh, ki stoji na principu industrialnega unionizma, toda je brez pomena v ameriškem delavskem gibanju, kakor tudi esepistična stranka sama, ki životari le kot mala sekta. Ljudje, kot n. pr. W. Z. Foster, so pričeli razmišljati zgrešenost dualnega (dvojnega) unionizma, pa so pričeli s propagando, naj radikalno delavstvo ostane, kjerkoli mogoče, v Ameriški Delavski Federaciji in njenih vrstah širi idejo za industrialno formo delavske organizacije. Na par zadnjih konvencijah A. D. F. je prišla stvar celo na dnevni red, toda večina

delegacije je bila še na strani Gompersovih nazorov, ki so sovražni industrialnemu unionizmu. V nekaterih krajih, kot v državi Washington, v Kanadi itd., so se med naprednimi unijami, spadajočimi k A. D. F., formirale posebne organizacije s ciljem širiti idejo za "eno veliko unijo", ki bi zrevolucionizirala sedanjno formo A. D. F. Reči se mora, da je po dolgoletnem, vztrajnem boju socialističnih in drugih progresivnih elementov ideja za reformiranje starega načina ameriškega unionizma dobila že precej trdna tla in mnogo pristašev.

Dne 19. marca je Čikaška delavska federacija sprejela resolucijo, v kateri propagira formiranje "ene velike unije", kar bi pomenilo strnjenje raznih unij ene industrije v enotno organizacijo; z drugimi besedami: iz njih bi se stvorila industrialna unija v prizadetem obratu. Prvi so nastopili proti tej resoluciji razni odborniki tistih čikaških unij, ki imajo nazadnjaška vodstva. Kot celota so nastopili proti nji stavbinski delavci potom "Chicago Building Trades Council", v katerega spadajo vse stroke stavbinskega delavstva v Chicagu. "Svet stavbinskih unij" je pod kontrolo konservativcev in nazadnjaških vodij, ki so seveda kot taki tudi veliki sovražniki socializma in zelo pobožni ljudje. Dne 12. aprila je prišel v Chicago sam predsednik A. D. F. in na konferenci delegatov unij nastopil proti resoluciji čikaške federacije. Dejal je med drugim: "Zadaj za to resolucijo se skriva propaganda radikalizma za strmoglavljenje konstitucionalne vlade Zedinjenih držav. Da se to doseže, kakor je dejal sam Lenin, je treba vreči Ameriško Delavsko Federacijo..."

Navajal je še razne očitke W. Z. Fosterju, ki vodi propagando med delavstvom v A. D. F. za industrialni unionizem in predbacival, da bi rad postal diktator po boljševisškem vzoru. Gompers je naglašal, da je dober *trade-unijaš*, da se bo boril za tako unijo do konca, da pa je poleg vsega tudi Amerikanec, kar po njegovem mišljenju seveda pomeni biti lojalen konstitucionalni vladi; nič ne de, kako je vlada pod vplivom nevidne denarne vlade, neglede, kako nastopa proti delavstvu po nalogu kapitalistične oligarhije, bogne, da nastopati proti vladi! In delo za industrialni unionizem je že "propaganda proti konstitucionalni vladi Zedinjenih držav." Ljudje, kakor je Gompers, so nemožeči v delavskem gibanju evropskih dežel. Le vsled zaostalosti delavstva na polju razredne borbe se vzdržujejo ljudje Gompersovega kalibra. Nesmiselno jih je napadati, kajti oni so produkt psihologije povprečnega ameriškega delavca in to delavstvo kontrolira A. D. F. Radikalna manjšina v strokovnih organizacijah se mora omejiti le na konstruktivno kritiko, pri tem pa vzgajati delavske mase, da bodo enkrat spoznale zavajenost svoje staromodne taktike. V tem oziru ima Foster in drugi prav. Povsod, kjer le mogoče, naj napredno delavstvo ostane v A. D. F. in pridobiva njeno članstvo za novodobne ideje. To je staro stališče socialistične stranke. Levičarji so se mu odtegnili, toda na ukaz iz Moskve so sedaj sami izdali podoben proglas in apel na svoje pristaše, naj delujejo v unijah za preobrat v istem smislu, kakor je ves čas učila socialistična stranka. Ameriška Delavska Federacija ne bo na veke ostala taka kot je, dasiravno Gompers misli, da bo. Tudi njemu toliko priljubljena konstitucionalna vlada je pristopna izpremembam. Konservativni možgani sicer mislijo da ne, ker so uverjeni, da bodo stvar vedno take kot so danes. Evolucije ne poznajo in napredek sovražijo. Gompersi in drugi nazadnjaki bodo izginili, želja po izboljšavanju pa bo gnala stvari naprej po poti razvoja.

Južnoameriške Indijanke.

Ko je Columbus priplul v Ameriko, se mu še sanjalo ni, da je odkril nov kontinent. Zapustil je bil staro Evropo z namenom, da najde zapadno pot po morju v staro, bajeslovno Indijo in s tem obenem dokaže, da je zemlja obla. Ko je našel kopnino na zapadu, je torej mislil, da je prišel v Indijo in ljudi, ki jih je tam videl, je smatral za Indijce. Tako so prebivalci stare Amerike po krivem prišli do imena Indijanci.

Od tistega časa se je marsikaj napisalo o Indijancih. Ali to, kar je največ prihajalo ljudem v roke, je imelo bore malo znanstvene vrednosti. Pač se je znanost veliko bavila z njimi in nam zna povedati marsikaj zanimivega. Pri mnogih indijanskih plemenih so se na primer še do sedanjega časa ohranili običaji, ki nam omogočajo, da lažje spoznavamo človeško prazgodovino in uredbe nekdanje družbe.

V splošnem je pa to znanje malo razširjeno. Največ, kar "ve" masa belih ljudi o Indijancih, je radovedna mladina čitala v takozvanih indijanaricah, v fantastičnih povestih, med katerimi pa je bilo prav malo takih, ki bi se bile naslanjale na resnična dejstva. Tako ni čudno, da ni le malo pravega znanja o Indijancih, ampak da vladajo o njih večinoma čudno zasukani pojmi.

Med temeljnimi napakami je ta, da se navadno govori o Indijancih, kakor da je to en narod in da velja za vse, kar vemo slučajno o enem. Če bi kdo dejal, da so belokožci vsi en narod, bi ga gotovo debelo pogledali. A kakor se ločijo beli ljudje, tako tudi rdeči, črni, rumeni. Med raznimi indijanskimi plemeni in narodi so celo veliko večje razlike, kakor med belimi. Že prvi osvovjevalci Amerike so opažali, kako močno se ločijo v kulturi, a čim bolj in čim resneje se je pozneje stvar znanstveno raziskavala, tem več in značilnejših se je našlo.

Če je splošno znanje o Indijancih zelo površno in luknjasto in veliko bolj prepojeno s fantazijo, kakor z resničnostjo, se pa lahko pravi, da je še prav posebno majhno znanje o ženski pri Indijancih. To, kar se večinoma o njej misli, je približno tako podkvano kakor povesti o starodavnih hrustih, o copernicah itd.

Dasiravno je bilo stališče ženske pri številnih severoameriških plemenih, posebno pri Irokezih, zelo visoko, igra indijanska žena ne le v onih krvavih povestih podrejeno vlogo, temveč celo v mnogih znanstvenih delih.

Brez znanja glede vpliva in delovanja ženske pa nam ostane indijanska kultura knjiga, ki je zapečatená s sedmimi pečati. V kulturi indijanskih plemen je določena ženski čisto posebna, produktivna vloga. Indijanska žena se mora pečati ne le s hišnim delom, vzgojo otrok in pripravljanjem jedil. Ona mora prekrbeti deloma vsa živila. Ona zbira sadeže ter jo je smatrati tudi za početnico v saditvi rastlin. Nadalje mora sama izdelavati vse posode, ki jih potrebuje v svojem gospodinjstvu, ter tudi obleko, s katero se pokriva družina. Ona gradi pri številnih rodovih kočice, izdeluje posode in sklede, prede itd. Tako se je na primer v Boliviji in severni Argentini ohranila starodavna indijanska kultura, ki je ostala nedotaknjena od modernega vpliva.

Nazorno sliko mnogostranskega delovanja indijanske žene nam nudi Šved Nordenskjöld v svoji knjigi "Življenje Indijancev." V tej knjigi se obravnavajo plemena v ozemlju Río Pilcomayo v južni Ameriki in

življenju žensk samih je posvečenih par poglavja in knjige.

Če gre pri nas ženska v trgovino ali na trg, da bi tam ribo, se večkrat jezi na dolgo pot, katero mora pri tem prekoračiti. Veliko na slabšem pri tem pa so indijanske žene, kajti one morajo ribo najprej vložiti v Jerbase, katere uporabljajo pri tem, morajo najprej same izdelati. Zelo velike ribe vjame sicer mož, kajti za to je potrebna večja ročnost v streljanju in potapljanju. Pri tem je treba pripomniti, da je potapljanje zadeva moža samega. Čim je privlečena riba na površje, se razloži s pomočjo lesenega noža ali poostre školjk. Poostreno kamenje je v onih krajih komaj znano, ti in železni noži belih ljudi se še niso razširili med temi prvotnimi plemeni.

Tudi vodo za kuhanje, katero pogosto tako lahko mišljeno trosimo, ker imamo na razpolago vodovod, mora prinesiti indijanska žena v posodah. Pri tem je treba pomisliti, da pota niso uglajena in da so vsi čini slučajev zelo trnjeva. Razventega pa že sicer na način, kot si ga niti predstavljati ne moremo v suhih zmernejših krajih. V suhi dobi pa ne pripomočjo niti nadaljša pota do lonca vode. Tedaj pa je treba iskati korenine, ki vsebujejo vodo in iz katerih se lahko biva pri kuhanju tekočina.

V dobrih časih skrbi indijanska žena lahko za prehrano menjavo pri jedilih. Tedaj je dobiti koruzo, dasadje, korenine, ribe in od časa do časa prinese z doma domov z lova tudi kakšnega jaguarja.

V takih časih se vari tudi takozvano Algarrobo pivo, ki se izdelá na naslednji način: Več možikov ženske sede okrog velikega lončenega kotla, nakar vsak kos sadeža Algarrobo v usta, in ga prebavijo, nakar izpljune izžvečeni sok v posodo samo. Na isti način izdelujejo tudi prebivalci Južnega morja opo Kava-Kava. Slina, ali snov, ki je vsebovana v tej takozvani Ptialin, izpreminja v rastlini nahajajočih škrob v sladkor, na kar nastane vsled vretja alkohol.

Pri tem ne pride nikomur na misel, da bi smela slino drugega za kaj nečistega ali ogabnega. Napretno pa igra slina v ljubezenskem življenju indijanske ženske veliko vlogo. Indijanska ženska ne poljublja svojega ljubimca, temveč ga praska ter mu pljuská na lice.

Pri indijanskih plemenih ozemlja Pilcomayo opazujemo lahko dve kulturni stopnji, dasiravno stanovalo ta plemena daleč drug od drugega. Obenem s to turno stopnjo pa je tudi različno stališče ter različna usoda žensk. Najnižje stoje Čaroti in Ašlukaj Indijanci. Že na prvi pogled se razlikujejo od višje stoječih Čane in Čiriguano Indijancev, in sicer po njih naravnost neumevni umazanosti. Umivajo se le popolnoma majhni otroci. Glede jedi so ta plemena malo izbirna. Drob ubitih živali se servira kot prikuha pri jedi, se zavživajo podgane, gosenice in žuželke. Obstaja o njem navada, da si ljudje drug drugemu jedo uši z glavo.

Kakor druga indijanska plemena so tudi ta na potovanju iz enega kraja v drugi. Pri tem je vsaka tista, ki naloži vse imetje družine na konja, vleče za seboj otroke. Mož pa koraka poleg obdela le s puščicami in lokom. Številni raziskovalci so videli ženske le tako obložene ter jih vsled tega označili za "tovorne živali" mož. To označenje pa je precej potrjeno. Ravno na potovanju mora imeti možki svoje roke popolnoma proste, kajti v gozdni globeli mora večkrat sovražnik ali divja žival in pri tem je treba imeti odprte oči in ušesa ter biti vsak trenutek pripravljen braniti ženo in dete.

Pri Indijancih Ašlutaj in Čoroti grade ženske košer znašajo skupaj kurivo. Pri rodu Šane pa sta oba dela izključno delo moških. Moški in ženske obdelujejo skupno polje, dočim je živinoreja izključno stvar žensk. Lončarstvo, to je izdelovanje lončenih posod za tkanje je popolnoma prepuščeno ženskam. Tudi na tem polju kažejo Indijanke, da znajo več kot graditi kočice in kuhati. Okraski na lončenih posodah so čudovito lepi vzorci pri tkanju so prava iznajdba indijanskih žena. Okraske v lončeno posodo izdelujejo potom enakomernega pritiska v ilovico, preden jo sušijo.

Indijanska žena je vsled tega rokodelca in umetnika v eni osebi, delavni stroj, in šele v zadnji meri strok, kot si ga predstavlja kapitalizem v splošnem. Fordenskiold nam opisuje indijansko ženo kot zelo dobro družinsko mater. V dobrih časih suši in kuha zelenjavo, nabira semena ter se pripravlja na novo setev. V slabih časih pa mora skrivati indijanska mati vse, kar je zbrala, pred lačnimi želodci in to je večkrat zelo težka naloga.

Indijanska žena dobi ponavadi le dva in kvečje otrok. Drugi otrok pride na svet šele potem, ko zima mati s prvim otrokom več posebnega posla. Tako zahtevajo življenjski pogoji Indijancev, kajti na otrovanjih, ki jih uprizarjajo, je mogoče nositi le enega otroka. Ženska dela do poroda ter vstane takoj črni dan. Pri vseh teh rodovih obstaja starodavna truda, da ležejo moški v posteljo, dočim opravlja ženska vsa hišna dela.

Zanimivo je opazovati razlike glede stališča ženske pri posameznih indijanskih rodovih. Največjo prostost uživajo pri plemenu Ašlulaj. Čim se tu ženska poroči, je zvesta in dobra žena svojemu možu. Pred poroko se večkrat vdaja drugim moškim, dočim je po poroki stvar zaključena. Mnogoženstva sploh ne poznajo. Zakoni so srečni. Ženske niso sužnje, dasiravno morajo opravljati najglavnejša dela za družino in dom.

***

Kako se postopa z brezposelnimi.

V enem ali drugem kraju se raznese govorica, da bo ta in ta tovarna en določen dan vposlila toliko in toliko delavcev. Masa brezposelnih pride pred vhoda tovarna na delodajalca. Ti ne pridejo, kompanijski policaji razganjajo množico, toda ker se ne razide, pričnejo brizgati vodo nanjo. To se je dogodilo že v mnogih krajih. Pred eno Fordovih tovarnen v Detroitu je bil take govorice prišlo iskati dela do dva tisoč brezposelnih. Pozvana je bila policija, da jih razžene. Prišel se je pretep, kajti brezposelnih delavci so ljudje, ki pri policiji nimajo nobenega ugleda, zato se jih ne sme brez skrbi pretepati. V teh bojih je bilo več brezposelnih poškodovanih.

Pisec teh vrstic je videl pred kratkim časom maso brezposelnih Poljakov, ki so čakali pred vhomom neke tovarne, seveda z namenom, da se jih bosi usmili in jim dajo službo. To se ni dogodilo. Kompanijski stražniki so jih pozvali, naj odidejo izpred vhoda, in ker niso hitro ubogali povelja, so jih dobili s količki po glavah. Mislite si družinskega očeta, ki ima doma ženo, otroke in poleg tega gostuje še glad, na pohodu na delom, mesto tega pa ga kompanijski stražniki pretepejo. Naša družba je idealna! Boj socialistom, ki jih hočejo spremeniti!

Zboljšanje delavskega položaja.

Dandanes se delavci bojujejo v prvi vrsti za uživanje sadov svojega lastnega dela. Radi tega je popolnoma opravičeno, da narašča delavsko gibanje in drži korak z naraščajočim modernim kapitalizmom, da tako poželjenje po plodu delavskega dela prodira v čimdalje širše ljudske kroge, obenem se pa zvišuje plodovitost človeškega dela.

Meščanski ekonomski so skušali dobiti v naraščajoči produktiviteti sredstvo, s katerim bi dali današnjemu socialnemu gibanju povsem drugo smer. Napredek na polju proizvodnje ljudskega imetka, ki se ne da utajiti in ki se vedno ponavlja, omogočuje, da bi se lahko zboljšal kulturni in gospodarski položaj delavcev. To je po mnenju meščanskih ekonomov točka, ki bi lahko zedinila interese delavca in delodajalca vsaj za sedanjo dobo.

Priznamo, da so delavci nekaterih delavskih strok dosegli boljše delavske pogoje. Ali za to se imajo zahvaliti le samim sebi, svoji organizaciji, pa nikomur drugemu. Strokovna in politična organizacija je najboljši pripomoček proti obubožanju delavske množice, za katerim stremi kapitalizem. Kdor trdi, da so delavci tudi deležni naraščajočega dobička po kapitalu, postavlja direktno resnico na glavo.

Kje je pa iskati vzroke za naraščajoče bogastvo v današnji človeški družbi? Kot gonilni sili vidimo dvoje pojavov; tehnično-mehaničnega in socialno psihološkega. Tehnični pojav vidimo v tem, da se je čas za proizvodnjo izdelka izdatno skrajšal in zvišal nad vrednost izdelka, ker je znižal stroške za izdelovanje. Temu pa zopet sledi naglo osredotočevanje kapitala v rokah peščice kapitalistov — trustjanov. Da se ta bajeslovno naraščajoča proizvodnja res vrši, nam pričča moderni stroj, ki izvrši v par urah toliko, kolikor sto pridnih delavskih rok z ročnim delom tekom vsega dne.

Že pred leti je bilo mogoče izdelati par čevljev v uri in pol. Ta dokaz iz čudežev moderne proizvodnje dokazuje, kako se je pomnožila proizvodna sila.

S tem pa niso izčrpana vsa sredstva za naglo in posiljeno proizvodnjo. V mnogih tvornicah, premogokopih in rudnikih cvete še delo na akord. Delavci so plačani od komada ali tone. Akordni sistem sili delavce, ako hočejo pomnožiti svoj zaslužek, da napno in porabijo pri delu svoje zadnje sile. Že v akordnem sistemu vidimo socialno psihološki pojav. Temu sistemu se pa pridružuje dandanes takozvani premijski sistem ali "bonus", ki je v navadi v mnogih podjetjih dasi ga zadnje čase vsled obstoječe industrialne krize nekatera podjetja opuščajo.

Ameriški kapitalist ima za devizo: "Time is money." (Čas je denar.) Ako izvrši delavec izdelek pred določenim časom, dobi posebno premijo, pa se dozdeva, da se je delavcu pomnožil zaslužek. V resnici pa zasluži delavec manj, kar dokazuje naslednja primera.

Delavec rabi za izdelovanje izdelka recimo 40 ur in zasluži na uro 40 centov. $40 \times 40 = \$16$. Delavec pa vsled premijskega sistema, z vporabo vseh sil zgotovi izdelek v 18 urah, $40 \times 18 = \$7.20$. Ako računamo za prihranjene ure za vsako 30 centov premije, dobi za 22 prihranjenih ur $\$6.20$. Vsega skupaj $\$13.20$. Dozdevno je delavec zaslužil več, v resnici je pa kapitalist še posebej zaslužil pri dotičnem izdelku v primeri s prej-

šnjim delovnim časom 88.80. To je najboljša primera za izsiljeno proizvodnjo.

Dogajalo se je in še se dogaja, da kompanija vpelje akordno delo; delavec pri nagajanju vseh svojih sil zasluži dolar ali dva na dan več. To se vrši nekaj tednov, morda par mesecev. Potem kompanija odvzame akordno delo, pa vpelje dnevno plačo. Toda od delavca zahteva, da naredi toliko, kakor preje, ko je bil plačan od količine izvršenega dela. "Ak_o si preje lahko naredil toliko in toliko, narediš lahko tudi sedaj, ko imaš dnevno plačo." In delavec ima dva izhoda: Ali se gnati pri delu kakor živina, ali pa pustiti službo. In večinoma se odločijo za prvi korak.

So še drugi načini, potem katerih kapitalisti množje in izsiljujejo intenziteto človeškega dela. Zato tudi naraščajo njihova bogastva in se bolj in bolj koncentrirajo v rokah nekaterih.

Sedaj je na dnevnem redu trganje plač in rušenje unij. In priznati moramo, radi ali neradi, da je delavstvo tisto, ki izgublja v tej igri. Svoje plače so obdržale le nekatere organizirane stroke delavcev, ki nimajo na delavskem brezposelnem trgu toliko konkurence in ki imajo boljše pogoje v boju proti gospodarjem. Maso ameriškega delavstva pa se potiska nazaj v predvojne razmere, v kolikor se tiče plač in v evropski standard, v kolikor se tiče življenjskih razmer. Cene življenjskim potrebščinam so se le malo znižale, v nekaterih slučajih se še večajo. Plače pa gredo navzdol z nevrjetno brzino. In pri vsem tem je še nekaj milijonov delavcev brez dela. Moderni proletarijat je podoben Tantalusu, ki se hoče otežiti, mejtem, ko se umikajo sadovi od njega v nedogledno daljavo, da mu jih je nemogoče doseči. In pod kapitalizmom jih ne bo dosegel. Rešitev je edino v socialistični družbi.

***

HYLAN O "NEVIDNI VLADI."

Newyorški župan J. F. Hylan je v svojem govoru na sestanku članov organizacije Kolumbovih viteзов v Chicagu dejal, da imamo poleg konstitucionalne vlade še vlado finančnikov, ki je prava vladarica dežele. Rekel je, da "mala koterija mednarodnih bankirjev faktično vlada Zedinjene države v svoj lastni prid." Napadel je nekatere senatorje, ki so izdali interese svojih volilcev in se v zbornici postavili v službo mednarodnih finančnikov.

Župan Hylan je govoril resnico, toda je tudi sam podpornik sedanjega družabnega reda, kakor tudi organizacija, pred katere članstvom je govoril. Ni dovolj samo izvajati, kdo faktično vlada to deželo; kdor pride enkrat do tega spoznanja in mu je ljudstvo več kakor privatni interesi, mora delovati za odpravo takih škodljivih vplivov. Korumpirana mašina demokratske stranke v New Yorku ni nič boljša kakor ameriška vlada na Wall Streetu. Hylan bi moral torej delati za odpravo korupcije in nevidne vlade tam, kjer se zbirajo prijatelji ljudskih pravic, in to je socialistična stranka.

***

Posameznik kot tak ne šteje ničesar v delavskem gibanju. Posameznik, neglede kako mrzi kapitalizem, ni nevaren kapitalističnemu sistemu. Organizacija, ki sestoji iz posameznikov, je edino uspešno sredstvo v boju za izboljšanje položaja delavskega razreda. Socialistične stranke ne bi bilo brez organiziranih socialistov. In čim več jih bo, jačja bo stranka.

ANTON ČEHOV:

DUEL.

Za "Proletarca" poslovenil Jože Vidmar.

(Nadaljevanje.)

XIII.

Lajevski je prejel dve pisemci; odprl je prvi prebral: "Ne odpelji se, moj dragi."

"Kdo bi bil mogel to pisati? — je pomislil. Gotovo, da ne Samojlenko. . . Tudi dijakon ne, ne ve, da se hočem odpeljati. Mogoče von Koren? Zoolog se je nagnil nad mizo in je risal piramide Lajevskemu se je zdelo, da se njegove oči smejo.

"Najbrž se je Samojlenko zaklepetal. . ." — pomislil Lajevski.

V drugem pisemcu je bilo z isto narejeno pisavo z dolgimi repi in pentljami napisano: "Nekdo pa v soboto ne odpelje."

"Neumno norčevanje, — je pomislil Lajevski. Petek, petek. . ."

Nekaj se mu je zgostilo v grlu. Potipal je ovratnik in zakašljajal, toda mesto kašlja je izbruhnil iskra smeh.

— Ha ha — ha! — se je zahotel. — Ha — ha — ha! "Čemu se smejem?" — je pomislil. — Ha — ha — ha!

Skušal se je udržati in si je položil roko na usta, toda smeh mu je davil prsa in vrat, in roka ni mogla zakriti ust.

"To je pa le preneumno! — je mislil in se hotel. — Ali sem znorel ali kaj?"

Krohota je postajal vedno večji in večji in se spremenil v nekaj pasjemu lajanju podobnega. Lajevski je hotel vstati od mize, toda noge ga niso ubogale in desna roka je proti njegovi volji nekako čudno skakala po mizi, krčevito ločila papirje in jih mečkala. Zagledal je začudene poglede, resen, prestrašen Samojlenkov obraz in pogled zoologa, ki je bil pri hladnega posmeha in gnusa, ter je razumel, da mu histeričen napad.

"Kakšna grdobjija, kakšna sramota! Še nikoli mi ni pripetilo kaj takega. . ."

Prijeli so ga pod roko in ga nekam odpeljali; nekdo mu je od zadaj podpiral glavo; kozarec mu je bil snil pred očmi in trčil ob zobe, in voda mu je stekla po prsih; pripeljali so ga v majhno sobo, sredi stajali dve postelji druga poleg druge, pokriti s čistimi, kakor sneg belimi odejami. Zvrnil se je na posteljo in zaihtel:

— Nič hudega, nič hudega. . . — je govoril Samojlenko. — To se človeku lahko pripeti. . . Lahko.

Nadežda Fjodorovna, ki je trepetala po vsem telesu in slutila nekaj groznega, je stala pri postelji in sproščevala:

— Kaj ti je? Kaj? Za božjo voljo, govori. . .

"Da mu ni mogoče Kirilin česa pisal?" — je mislila.

— Nič mi ni. . . — je rekel Lajevski s smešno jokom. — Pojdi ven. . . golobica.

Njegov obraz ni izražal ne sovraštva ne gnusnosti, ne ve ničesar; Nadežda Fjodorovna se je nekoliko pomirila in je šla v sprejemnico.

— Ne razburjajte se, mila! — je rekla Marija Kostatinovna; sedla je poleg nje in jo prijeli za roko.

to bo minilo. Moški so prav tako slabi, kakor me, gešnice. Oba preživljata krizo. . . to je tako razumljivo! No, mila, odgovor pričakujem. Dajte, pogovoriva se.

— Ne, ne govoriva. . . — je rekla Nadežda Fjodorovna in prisluzkovala ihtenju Lajevskega. — Težko mi je. . . Dovolite mi, da se poslovim. . .

— Kaj vendar mislite, kaj vendar mislite, mila! — se je prestrašila Marja Konstatinovna. — Kako morete misliti, da vas pustim domov brez večerje? Ko pojemo, tedaj pa zbogom.

— Težko mi je. . . je zašepetala Nadežda Fjodorovna in z obema rokama prišla za ročico pri naslonjaču, da bi ne padla.

— Otroško padavico ima! — je veselo dejal von Katen, ko je stopil v sprejemnico; toda, ko je zagledal Nadeždo Fjodorovno, se je zmedel in odšel ven.

Ko je bil napad pri kraju, je sedel Lajevski na tuj postelji in premišljeval:

“Sramota, jokal sem kakor punčka! Smešen in očiuden moram biti. Odidem pri zadnjih vratih. . . Sicer pa, to bi pomenilo, da pripisujem svoji hysteriji resen pomen. Treba bi bilo napraviti iz nje šalo. . .”

Pogledal se je v zrcalo, posedel je še nekaj časa in šel nato v sprejemnico.

— Evo me! — je rekel smehljaje se; bilo ga je težko sram in čutil je, da je tudi druge sram v njegovi navzočnosti. — Se že primeri včasih kaj takega, — je rekel in sedel. — Sedel sem, naenkrat pa začutil, veste, strašno boleče zbadanje v boku. . . neznančno, živci niso zdržali pa. . . pa je prišla ta neumest. Kaj hočete, naša nervozna doba!

Pri večerji je pil vino, se razgovarjal in si je včasih krčevito vzdihaje pogladil bok, kakor da bi pokaroval, da bolečino še čuti. In nihče mu ni verjel, razen Nadežde Fjodorovne; in on je to videl.

Proti desetim so šli na sprehod po bulvarju. Nadežda Fjodorovna se je bala, da je ne bi ogovoril Kirilin, in se je ves čas držala pri Marji Konstantinovni in otrocih. Oslabela je od strahu in žalosti; čutila je, da prihaja mrzlica in je komaj premikala noge, toda domov ni šla, ker je bila prepričana, da pojde Kirilin ali pa Ačmianov za njo, ali pa oba skupaj. Kirilin je šel zadaj poleg Nikodema Aleksandriča in je jo glasno napeval:

— Ne do — ovolim, da bi se z menoj igra—ali! Ne do — ovolim!

Z bulvara so krenili k paviljonu, potem po bregu in so dolgo gledali, kako fosforescira morje. Von Katen je pričel razlagati zakaj fosforescira.

XIV.

— No, čas je, da grem na vint. . . čakajo me, — je rekel Lajevski. — Zbogom, gospoda.

— Jaz grem tudi s teboj, počakaj, — je rekla Nadežda Fjodorovna in ga prišla pod roko.

Poslovila sta se od družbe in odšla. Kirilin se je tudi poslovil, rekel je, da ima isto pot, in ju spremil.

“Kar bo, bo. . . — je mislila Nadežda Fjodorovna. — Naj. . .”

Zdelo se ji je, da so stopili vsi grdi spomini iz njene glave in gredo v mraku poleg nje in teško diha; ona sama pa leze kakor muha, ki je padla v črnino, s poslednjimi silami po cesti in maže s črnilom Lajevskemu bok in roko.

— “Če napravi Kirilin kaj slabega, — je mislila: — tak tega ne bo kriv on, temveč ona sama. Kajti bil je nekoč čas, ko ni niti en moški govoril ž njo tako, kot govori Kirilin, in ona je sama pretrgala ta čas ka-

kor nitko in ga za vselej pogubila — kdo pa je tega kriv? Opijanjena od svojih poželenj, se je pričela smehljati popolnoma neznanemu človeku, najbrž samo zato, ker je postaven in velik; v dveh svidenjih se ga je naveličala in ga pustila; in kaj radi tega, — je mislila sedaj: — on nima pravice, da ravna ž njo, kakor hoče?”

— Tukaj se bom poslovil od tebe, golobica, — je dejal Lajevski in se vstavil. — Ilija Mihajlič te spremlja.

Poslovil se je pri Kirilinu in hitro odšel preko bulvarja, čez cesto, k hiši Šeškovega, kjer so se svetila okna; in potem je bilo slišati, kako je zaprl vrtna vrata.

— Dovolite, da se pogovorim z vami, — je pričel Kirilin. — Jaz nisem pobalin, jaz nisem kak Ačkasov ali Lačkasov, Začkasov. . . Jaz zahtevam resne pozornosti!

Nadeždi Fjodorovni je silno zabilo srce. Odgovorila ni ničesar.

— Rezko spremembo v vašem obnašanju napram meni sem si početkoma razlagal s koketstvom, — je nadaljeval Kirilin: — sedaj pa vidim, da enostavno ne znate občevati z dostojnimi ljudmi. Vi ste se hoteli enostavno poigrati z menoj, kot s temle armenskim pobalinom, toda jaz sem dostojen človek in zahtevam, da se z menoj ravna kot s dostojnim človekom. Torej, na razpolago sem vam. . .

— Težko mi je. . . — je rekla Nadežda Fjodorovna in je zaplakala in se obrnila v stran, da bi skrila solzo.

— Meni je tudi težko, toda kaj pa sledi iz tega?

Kirilin je nekaj časa molčal, potem pa je dejal razločno in počasno:

— Ponavljam, gospa, če mi danes ne daste svidenja, napravim še danes škandal.

— Pustite me danes, — je rekla Nadežda Fjodorovna in ni spoznala svojega glasu, tako je bil žaloben in tenak:

— Jaz vam bom že pokazal. . . Oprostite mi surovi ton, toda jaz vam moram pokazati, kaj se to pravi. Dva svidenja zahtevam, danes in jutri. Pojutrišnjem ste popolnoma svobodni in lahko greste, kamor hočete in s komur hočete. Danes in jutri.

Nadežda Fjodorovna je stopila k svojim vratom in se vstavila.

— Pustite me, — je šepetala, trepetajoč po celem telesu. V mraku pred seboj ni videla drugega kot belo bluzo. — Prav imate, grozna ženska sem. . . kriva sem, toda pustite me. . . Prosim vas. . . — dotaknila se je njegove hladne roke in se zdrznila. — Lepo vas prosim. . .

Žalibog! — je vzdihnil Kirilin. — Žalibog! Nimam namena pustiti vas; jaz vam hočem samo pokazati, da boste razumeli, in vrhu tega, madame, pre malo verjamem ženskam.

— Težko mi je. . .

Nadežda Fjodorovna je prisluhnila enakomerne šumu morja, pogledala je na nebo, ki je bilo posejano z zvezdami in zahotelo se ji je vse hitro končati in se znebiti prokletega občutka življenja, z njegovim morjem, zvezdami, moškimi, mrzlico. . .

— Samo ne pri meni doma. . . — je rekla hladno. — Peljite me kam.

— Pojdiva k Mjuridovu. Najboljše.

— Kje je to?

— Pri starem nasipu.

Hitro je stopila po cesti in zavila potem v ulico, ki pelje k goram. Bilo je temno. Po nekod so ležale po cesti blede svetlobne ploskve od razsvetljenih

oken in zdelo se ji je, da zabrede, kakor muha, zdaj v črnilo, zdaj zopet prileze iz njega na svetlo. Kirilin je šel za njo. Nekje se je spotaknil, da bi bil kmalu padel, in se je zasmejal.

"Pijan je. . . — je pomislila Nadežda Fjodorovna. — Vseeno. . . vseeno. . . Naj."

Ačmianov se je tudi kmalu poslovil od družbe in je odšel za Nadeždo Fjodorovno, da bi jo povabil s seboj v čoln. Prišel je k njenemu domu in pogledal čez ograjo: okna so bila na stežaj odprta, luči ni bilo.

— Nadežda Fjodorovna! — je poklical.

Minila je minuta. Spet je poklical.

— Kdo je? — se je zaslišal glas Olge.

— Ali je Nadežda Fjodorovna doma.

— Ne. Je še ni bilo.

"Čudno. . . Zelo čudno, — je pomislil Ačmianov in jel občutiti silen nemir. — Saj je šla domu. . ."

Stopil je po bulvaru, potem po cesti in pogledal skozi okno pri Šeškovskem: Lajevski je sedel brez sukne za mizo in je pazljivo gledal v karte.

— Čudno, čudno. . . — je zamrmral Ačmianov; in pri spominu na histeričen napad, ki ga je imel Lajevski, ga je postalo sram. Če ni doma, kje pa je?

Zopet je šel proti stanovanju Nadežde Fjodorovne in je pogledal na temna okna.

"To je prevara, prevara. . ." — je mislil. Spomnil se je, da mu je sama obljubila, da pojde zvečer z njim na morje, ko ga je srečala opoldne pri Batjugovih.

V hiši, kjer je stanoval Kirilin, so bila okna temna in pred vratmi je sedel na klopi policaj in spal. Ko je Ačmianov pogledal na okna in na policaja, mu je postalo vse jasno. Sklenil je iti domov, toda zopet se je znašel pri stanovanju Nadežde Fjodorovne. Tukaj je sedel na klop in se odkril, ker je čutil, da mu gori glava od ljubosumnosti in užaljenosti.

V mestni cerkvi je bila ura samo dvakrat na dan: opoldne in opolnoči. Kmalu potem, ko je odbilo polnoč, so se zaslišali hitri koraki.

— Torej jutri večer spet pri Mjuridovu! — je zaslišal Ačmianov in spoznal Kirilinov glas. — Ob osmih. Nasvidenje!

Za ograjo se je pokazala Nadežda Fjodorovna. Ne da bi opazila da sedi na klopi Ačmianov, je šla kakor senca mimo njega, odprla vrtna vrata, jih pustila odprta in odšla v hišo. V sobi je prižgala svečo, se hitro slekla, toda v posteljo ni legla, temveč je pokleknila pred stol, ga objela in sklonila čelo nanj.

Lajevski je prišel dovom ob dveh.

XV.

Ker je Lajevski sklenil, da bo lagal v kosih, ne naenkrat, je šel drugi dan proti dvema k Samojlenku prosit denar, da bi se na vsak način v soboto odpeljal. Po večerajšnjem histeričnem napadu, ki je k težkemu duševnemu stanju pridodal še ostro čustvo sramu, se mu je zdelo nemogoče, da bi še ostal v mestu. Če bo Samojlenko vztrajal pri svojih pogojih, je premišljeval, tedaj jih lahko sprejme in vzame denar, jutri, tik pred odhodom, pa izjavi, da Nadežda Fjodorovna ni marala z njim; zvečer jo bo lahko prepričal, da bo vse to le nji v korist. Če pa ga Samojlenko, ki je očitno vplivan od von Korena, popolnoma odbije, kar se tiče denarja, ali pa če mu predloži nove pogoje, tedaj se še danes odpelje s tovornim parnikom ali pa celo z jadernico v Novi Afon ali Novorosijsk, pošlje od tam materi zanj poniževalen telegram in bo tam živel toliko časa, dokler mu mati ne pošlje denarja na pot.

Ko je prišel k Samojlenku, je našel v sprejemnici

von-Korena, ki je po svoji navadi odprl album in ga ogledoval moške s cilindri in ženske v pečicah.

"Slabo sem zadel, — je pomislil Lajevski, ko ga je zagledal. — Lahko, da mi bo delal zgago." — Pozdravljeni!

Pozdravljeni, — je odgovoril von-Koren, ne da bi se ozrl nanj.

— Je Aleksander Davidič doma?

— Da. V kuhinji.

Lajevski je stopil v kuhinjo; toda ko je videl skozi vrata, da je Samojlenko zaposlen s salato, se je vrnil v sprejemnico in je sedel. V zoologovi bližini je vedno čutil zadrego, sedaj pa se je bal, da bo treba govoriti o histeriji. Več kot minuto sta sedela molče. Von Koren je naenkrat dvignil oči na Lajevskega in vprašal:

— Kako se počutite po večerajšnjem dogodku?

— Izborno, — je rekel Lajevski in zardel. — Saj pravzaprav itak ni bilo nič posebnega. . .

— Do večeraj sem bil mnenja, da imajo histerije samo dame, in sem radi tega najprej mislil, da imate svetega Vida ples.

Lajevski se je dobrikajoče nasmehnil in pomislil:

"Kako je to nedelikatno od njega. Saj vendar prav dobro ve, da mi je težko". — Da, smešna stvar je bila, — je rekel in se nadalje smehljajal. — Celo jutro sem se smejal. Zanimivo je pri histeričnem napadu to, da je smešen, in se v duši smeješ nad njim, obenem pa jočeš. V naši nervozni dobi smo sužnji svojih živcev; živci so naši gospodarji in delajo z nami, kar hočejo. Civilizacija nam je v tem oziru napravila vražjo uslugo. . .

Lajevski je govoril, zraven pa mu je bilo neprijetno, da ga von Koren resno in pozorno posluša in da ga pozorno, napeto gleda, kakor da bi ga študiral; in nejevoljen je bil sam nase zato, ker kljub svoji mržnji do von-Korena, nikakor ni mogel pregnati svojega obraza dobrikajočega se smeha.

— Čeprav moram priznati, — je je nadaljeval — da je imel napad svoje vzroke in sicer dosti tehtne. V zadnjem času se je moje zdravje zelo poslabšalo. Mislite si k temu še dolgčas, večer nedostatek v denarju. . . pomanjkanje ljudi in skupnih interesov. . . Naravnost neverjeten položaj.

— Da, vaš položaj je obupen, — je rekel von Koren.

Te mirne, hladne besede, ki so vsebovale mogoče deloma posmeh, deloma pa tudi neprošeno prerokovanje, so užalile Lajevskega. Spomnil se je večerajšnega zoologovega pogleda, ki je bil poln posmeha in studa; pomolčal je nekaj časa in vprašal, že brez smehljaja:

— Odkod pa vam je znan moj položaj?

— Ravno kar ste sami govorili o njem, pa tudi vaši prijatelji se tako vroče zanimajo za vas, da cel dan sploh drugega ne slišim, kot samo vi in vi.

— Kakšni prijatelji? Samojlenko, ali kaj?

— Da tudi on.

— Jaz bi poprosil Aleksandra Davidiča in spleh svoje prijatelje, da bi se manj zanimali zame.

— Tamle gre Samojlenko, poprosite ga, naj se manj zanima za vas.

(Nadaljevanje.)

Kapitalistična država je izkoriščevalka. To je danes znano. Če zahteva socializem, da naj se podrijejo podjetja, zahteva poleg tega tudi socialistično upravo. Kajti le ona more varovati delavce in uslužbence izkoriščanja.

GLASOVI IZ NAŠEGA GIBANJA.

DOPISI.

O PREMOGARSKI STAVKI.

IZ PENNSYLVANIJE. — Nam premogarjem se ne vidi slabo. Delamo le malo kedaj, posebno še od tedaj, ko smo izvojevali demokracijo in samoodločevanja namenov. Med vojno, oziroma proti koncu vojne, so nas nekateri delavci zavidali, ker so videli naše "velikanske" čeke, ki smo jih prejeli za delo v rovih. To je trajalo samo en čas, kajti premoga se je veliko rabilo in vojna je pač porodila take razmere, da so tudi plače precej napredovale, dasiravno ne v takem smislu, kakor bi mislil kdo, ki je videl naše čeke na plačilne dneve vsakih 14 dni. Premogarji nismo živeli v sijajnih razmerah takrat in nikoli poprej, najmanj pa še sedaj.

So kraji, kjer rovi popolnoma počivajo že mesece. V drugih obratujejo po nekaj dni z zelo omejenim številom premogarjev. Tudi kak rovi se dobi, ki obratujejo vsak dan, toda takih v teh krajih ni bilo. Tisti premogarji, ki se selijo iz kraja v kraj za delom, pravijo, da se dobe taki rovi, — to je bilo namreč pred stavko, toda delo v njih se ne dobi, ker je bilo v vsakem kraju le domačih naselencev dovolj brez dela.

Dne 1. aprila smo spremenili brezposelnost s stavko, ali pa z izprtjem, kakor že hočete. Razlika je le v tem, da so se brezposelnim premogarjem pridružili le tisti, ki so imeli delo.

Operatorji so se dolgo pripravljali za to bitko. Ves trustjanski svet je sistematično gradil teren za boj proti organizaciji premogarjev. Podjetja, ki so hotela nadaljevati z obratom, so si oskrbela premoga za par mesecev naprej. Druga pa bodo izrabila sedanji položaj za prenehanje z delom, ker ni premoga. Po par tednih bodo sprejemali ljudi nazaj na delo z znižano plačo. Kdor malo potuje, ve, da se dela tako.

Premogarji imamo mnogo časa za čitanje, le denarja nam primankuje za nabavljanje listov in knjig. Razume se, da smo se ves čas zanimali za potek naše zadeve z operatorji, kajti česa si brezposelni bolj žele kakor dela. No, ko smo videli, da hočejo denarni močniki izrabiti našo bedo v svoj prid še s tem, da nas prisilijo sprejeti njihove pogoje brez upora, so se zmotili, kajti kljub pomankanju, ki je zadelo marsikako družino premogarjev, smo solidarni v našem nastopanju proti operatorjem in njihovim zaveznikom.

Operatorji imajo na svoji strani te prednosti: Mnogo premogarjev je že mesece brez dela, nekateri nad leto dni, in prihranki, kar jih je kdo imel, so porabili. Drugi so delali po dva, morda tudi tri dni v tednu. Zanimlek teh je bil majhen, kajti prosperiteta je že davno vzela slovo iz premogarskih krajev. V uniji so bili ljudi frakcijski boji, ki pa so imeli bolj osebni značaj kot kaj drugega, Alexander Howat iz Kansasa, John Farington iz Illinoisa in John L. Lewis so bili zapleteni v ta boj in v njega je bilo seveda potegnjeno tudi članstvo. Izključitev Howata in potem še tistega člana unije v Kansasu, ki je stalo za njim, ni dobro vplivala na ostale premogarje, na zunaj pa pokažejo take afere oslABLJENJE organizacije. Prav to so hoteli operatorji. V Kansasu so se en čas premogarji še precej dobro držali, kljub izločitvi iz U. M. W. of A., toda ker je bila vsa stvar vendarle v mnogih ozirih netaktilna od obeh prizadetih strank v tem boju, se je narodu kmalo shladilo in kakor poročajo od tam, so se simpatije, kakršne so imeli kansaški premogarji še pred nekaj meseci za Howata, zelo polegle. Ker mi niso natančne razmere med premogarji v Kansasu natančno znane, ne bom izrekal nikakršnih sodb o njih.

Zadnji dve konvenciji U. M. W. so bile burne ravno radi teh sporov, ki na nesrečo niso bili toliko natečni ampak osebni. Pred nekaj leti je naša unija obetala, da bo postala ena najnaprednejših med ameriškimi unijami, ampak to se ni zgodilo. V takem stanju, kakor je bila unija pred stavko, ni bila vsaj na zunanji pogled bogznanja kako pripravljena za solidarno, vztrajno nastopanje v boju proti stoprocentnim patri-

otičnim profitarjem. Vendar pa so se vzrujeni duhovi na predvečer stavke toliko sporazumeli, da so sklenili enotno nastopati. Pa tudi to ni šlo gladko, kajti razni voditelji unije so bili različnih mnenj glede načina, ki se naj ga poslužuje unija v tej borbi.

Kakor smo čitali, je Farington iz Illinoisa zastopal stališče, da smejo razni distrikti napraviti z operatorji samostojne pogodbe brez obzira na druge distrikte. Lewis je temu nasprotoval. Farington je izvajal, da bo ta način omogočil premogarjem v illinoiškem distriktu izsiliti od operatorjev precej dobre pogoje, ako se napravi z njimi separatna pogodba, kar bo dobro vplivalo tudi na druge distrikte. Operatorji drugod bi po njegovem mnenju bili prisiljeni slediti illinoiški skupini. Kaj pa, če bi bilo narobe? Eden, dva distrikti napravita separatno pogodbo, recimo s precej ugodnimi pogoji. Delo bi se pričelo, med tem ko bi premogarji v drugih distriktih ostali na stavki. Recimo, da bi bil namen operatorjev v vseh distriktih ta: vi tam napravite separatno pogodbo in pričnete z obratom. Mi pa bomo vzdržali nadaljno izprtje in se ne bomo hoteli pogajati z rudarji drugače kakor še sprejmejo naše pogoje. Tega ne bodo hoteli, pa bodo ostali na stavki, kvečjemu nekaj mesecev, morala premogarjev bo med tem upognjena, upanje v zmago zgubljeno in kdor ima skušnje v stavkah, ve, kaj to pomeni. Delavci v takih okolščinah se vračajo nazaj na delo pod vsakimi pogoji. Tisti distrikti, ki bi napravili separatne pogodbe, bi obratovali med stavko v toliki meri, kolikor bi bilo potrebno za potrebe dežele. Po zlomljeni stavki v drugih distriktih bi se situacija spremenila. V slednjih bi se pričelo z delom pod razmerami, kakršne bi ustvarile kompanije po lastni volji. Na ta način bi bila produkcija premoga v teh cenejša kakor pa v unijskih distriktih. Tedaj bi prišli operatorji unijskih distriktov pred premogarje in jim rekli: "Mi ne moremo v teh okolščinah obratovati rovov s plačami, ki vam jih dajemo. Ako ne sprejmete znižanja in nam daste tudi druge olajšave, nam ne kaže drugega kakor ustaviti obrat" Taka je stvar po mojem mnenju.

Unija bi se mogla odločno zediniti v tem, da posamezni distrikti ne smejo delati separatnih pogodb. Pogodba mora biti napravljena ob enem in istem času za vse prizadete okraje.

Obrat rovov in popolnoma ustavljen, četudi je do 650.000 premogarjev na stavki. Južni Colorado deloma obratuje, ker je pod vlado Rockefellerjevega imperija, dasiravno so tam premogarji že mnogokrat poskusili vreči raz sebe pezo denarne diktature; tudi premogarji W. Virginije niso vsi organizirani in kakor je južni Colorado protunijska trdnjava na zapadu, tako je W. Virginija trdnjava uniji absolutno sovražnih trustjanov za vzhodni del dežele. Rovi v Kentuckyju tudi obratujejo, ker pogodba med operatorji in unijo ni še potekla. So tudi drugi rovi, ki sedaj obratujejo v raznih krajih republike.

Kakor navadno, je tudi v našo situacijo pogledal kongres in pričel s vpraševanjem; pozval je pred svojo komisijo unijske zastopnike in operatorje, toda slednji se obnašajo tako arogantno in nespravljivo, da so se jim čudili celo nekateri kongresniki. Sugestije so se čule od strani večih ljudi v kongresu in celo med vladnimi krogi, ki so dajali operatorjem migljaj, naj pridejo na konferenco z zastopniki unije, toda operatorji so ostali gluhi. Vlada pokaže v takih slučajih samo takrat svojo moč pri posredovanju, kadar je dežela v vojni. Ako bi ji bili ljudski interesi res toliko pri srcu kakor se včasih dela, bi že pred stavko energično posegla v situacijo. Premogovna industrija je v tako nerednem stanju, da bi mogla poseči vmes ena druga sila in jo reformirati. Kak smisel pa ima toliko rovov, tako nevrorno obratovanih, ako ne morejo delavcem nuditi stalne zaslužke vsaj takrat, kadar so v deželi vsaj srednje normalne razmere? Motreč situacijo od vseh strani, pride človek do tega spoznanja: Premogarji so med vojno dosegli višek izboljšanj. Sedaj gre njihov položaj navzdol. Vслед anarhičnih razmer, ki vladajo v premogovni industriji, tudi v bodo-

če ne bo boljše. Za premogarje in vse ostalo ameriško ljudstvo je le ena rešitev iz sedanje situacije v tej tako potrebni industriji: Socializacija rogov.

Premogar.

Sporočilo čikaškim sodrugom.

CHICAGO, ILL. — Prihodnja seja socialističnega kluba št. 1, JSZ., se vrši v petek zvečer dne 21. aprila. Prosim sodruga in sodruginje, da se je gotovo udeleže. Na dnevnem redu bo med drugim poročilo o izpadu glasovanja pri klubu za delegatske kandidate na konvencijo stranke, nadalje poročilo o prireditvi proslave pariške komune dne 26. marca, poročila naših delegatov v socialistični organizaciji okraja Cook in drugo.

Treba bo urediti še nekaj podrobnosti glede naše prvomajske proslave.

Kdor še nima v svoji knjižnici konvenčne znamke, naj si jo gotovo nabavi na tej seji. Iz dohodkov, ki jih prinesejo konvenčne znamke, se bodo pokrili stroški konvencije socialistične stranke, ki bo zborovala konec tega meseca v Clevelandu.

Tistim, ki so se na klubovi proslavi pariške komune dne 26. marca izrazili, da bodo pristopili v klub, naznanjam, naj pridejo na prihodnjo sejo, ki se vrši na prej označeni dan. Kdorkoli želi postati član naše organizacije, odnosno socialistične stranke in kooperirati z nami pri delu za socialistično propagando, nam je dobro došel. — *Tajnik.*

Clevelandskim sodrugom in somišljenikom.

CLEVELAND, O. — V smislu sklepa slovenskega socialističnega kluba št. 27, JSZ., se vrši prihodnja redna klubova seja v petek zvečer dne 28. aprila namesto četrto nedeljo v popoldne kot se navadno vrši.

Te seje se udeleži tudi sodrug Frank Petrič, tajnik JSZ., ki se bo ravno takrat mudil na konvenciji socialistične stranke v tem mestu.

Sodrug, pridite polnoštevilno na to sejo in pripeljite s seboj svoje prijatelje in znance. Sodrug Petrič je že dolgo vrsto let aktiven bojevnik v socialističnih vrstah in nam bo povedal marsikaj zanimivega.

Rojaki delavci, ki še niste v naših vrstah, pridite na to sejo in pristopite k socialistični organizaciji, ojačite delavsko armado, ki se bori za popolnejšo človeško družbo.

Seja se vrši v klubovih prostorih v S. N. D.

LEO POLJSAK, tajnik.

Prvomajska proslava kluba št. 1, J. S. Z.

CHICAGO, ILL. — V nedeljo dne 30. aprila priredi socialistični klub št. 1, JSZ., prvomajsko proslavo v dvorani SNPJ., 2657 S. Lawndale Ave. Pričetek ob 7. zvečer. Na sporedu bodo govori in deklamacije in potem plesna zabava. Vstopnina prosta.

Sodrug in sodruginje, udeležite se polnoštevilno proslave praznika mednarodnega delavstva in pripeljite s seboj svoje prijatelje. Vstop je dovoljen vsakemu, ki hoče praznovati dan delavske solidarnosti z nami. Te vrstice naj veljajo kot vabilo vsemu našemu delavstvu v Chicagu.—*Odbor.*

DETROITSKIM SODRUGOM.

Seje slov. socialističnega kluba št. 114, JSZ., se vrše vsako prvo in tretjo soboto v mesecu v klubovih prostorih na 1432 Ferry Ave. E. — Na dnevnem redu so vedno važne stvari, ki se morajo rešiti. Udeležujte se teh sej polnoštevilno in pripeljite seboj svoje prijatelje. — Učvrščujmo našo postojanko s tem, da ji pridobivamo novih članov. — *Organizator.*

VAŽNO ZA ROJAKE V HERMINIE.

Socialistični klub št. 69, JSZ., zboruje VSAKO TRETJO NEDELJO V MESECU ob 2 popoldne v dvorani društva Frostomisleci, št. 87, SNPJ.

Rojaki, pristopite k naši organizaciji, da s tem ojačate naše vrste.

Anton Zornik, Box 202, Herminie, Pa.

Listnica uredništva.

Aliquippa, Pa. — Vaše naznanilo smo prepozno prejeli za zadnjo izdajo.

IZ UPRAVNIŠTVA.

Dobri rezultati. — Novic zahtevajo. — Krenki in zapeljanci. — Pri enakem delu z različnimi nameni. — Če bi razumeli. — Razlika med delom in delom.

Prihodnja številka Proletarca bo majska izdaja Dasiravno vladajo med delavstvom skrajno neugodne razmere, so naročila za majska izdaja vendar povojna. V krajih, kjer je naše delavstvo zavednejše, so se drugi in somišljeniki poskrbeli za velika naročila. Mnogo naselbin pa je, ki se tudi letos niso odzvale na naš apel. Najbrž je njihov napredek zapopaden v tem, da imajo par pivskih klubov in da podpirajo edine tisto časopisje, ki hlapčuje kapitalizmu.

Sodrug J. S. Sprohar piše iz W. Virginije, da je v njegovem okolišu mnogo slovenskih delavcev, kjer se je po njegovem prizadevanju list precej razširil. Omenja, da ima težave v agitaciji. Ljudje malo čitajo in kar čitajo, morajo biti novice iz starega kraja ali pa od tukaj, če so "zanimive". Ker je veliko takih delavcev, ki ga že pogled na dober članek utruji, imajo umij tako težak boj v borbi proti kapitalistom, kajti ljudje, ki vodijo bitke kapitalizma, veliko čitajo. Oni poznajo socialistične nauke mnogo bolj kakor delavci, in vedo, da jim je socializem nevaren. Njihov najboljši zaveznik je ignoranca med delavstvom. Novice, te mora čitati vsakdo, da je poučen o dnevnih dogodkih. Toda vprašajte povprečnega slovenskega ali hrvaškega delavca, naj vam pove kaj o dnevnih dogodkih, pa vam ne bo vedel povedati drugega, kakor k večjemu kaké konfuzije ali pa zabavljice čez kapitaliste in farje. Tu se njegovo znanje neha. Vsak inteligenten slovenski delavec je naročnik Proletarca in vsak zaveden slovenski delavec je član J. S. Z. Število naročnikov Proletarca in število članov JSZ. sta merilo zavednosti in izobraženosti našega delavstva. Ker imajo nazadnjaški, zavajalni listi več naročnikov kakor mi, in ker imajo protidelavske organizacije več pristabežnikov kakor JSZ., je to znamenje, da tudi med našim, tolhvalisanim "naprednim" delavstvom še vedno prevladuje nazadnjaštvo in ignoranca.

V Garyu, Ind., je društvo SNPJ., ki ima za predsednika človeka, ki se strašansko boji "požigalcev" in morilcev dece. Ko je bilo predloženo pismo JSZ. v pogledu pomožne izobraževalne akcije, in se je moim ki je po narodnosti Hrvat, pojasnilo, od kod prihaja, ga ni pustil niti čitati. "Narodni List", s katerim je Zoti in njegovi prostituirani trabantje zastupljali mlogane Hrvatov in praznil njihove žepe, je zmešal mojim Hrvatom razum. Na drugi strani pa so jih begali ekstemisti. Vsakdo, kdor ne veruje v "Veliko hrvatsko", mu je boljše; o ruskih boljše; imajo mnenje, da more deco, žene in starce po načinu kakoga Heroda in mi smo mu enaki krvoloki. Sicer pa ta Hrvat ni osamljen pri takih domnevanjih. Ko je prišla delegacija sovjetske Rusije v zborovalno dvorano na genovski konferenci, so vsi vstali s sedežev in iztegli vratove, kakor da jih hočejo izpuliti iz telesa. "Kako neki izgledajo ti boljše; te strašne zveri s človeških podobah?" so si mislili. Pa vidijo priti levilno ljudi, čedno oblečenih, vljudnih, rafiniranih, s potezami učenjaštva na obrazih, ki so bili ravno taki kakor vsi drugi učeni ljudje. Nič barbarstva ni sijalo iz njihovih oči. Ako so sovjetski zastopniki vzbudili tako pozornost med cvetom diplomacije in strokovnjakov, zakaj ne bi videl v boljše; hrvatski zveri kak Hrvat, kateremu je vsa duševna hrana kak Narodni List, ki je zopet pripravil hrvaško rajo ob par stotisočakov. Sedaj se je pojavila kopica drugih takih listov, ravno tako zavajalnih in ravno tako lopovskih pri izrabljanju "predragega hrvaškega radništva". Zanimivo pri dotičnem društvu je to, da je veliko in da vse članstvo uboga svojega predsednika.

V Virdenu, ki je bil na glasu kot naselbina zavednih slovenskih delavcev, se je dogodil na društveni seji pri razpravljanju o naročilu za majsko izdajo podobnega slučaj s to razliko, da je nastopal proti naročilu človek, katerega radikalizem je zapopen v tem, da demagogiranjem ruši delo, ki ga vrše bojevniki za delavske interese. Krenki se najdejo povsod in kjer ni dovolj takih ljudi, katerih razum je dovolj močan uganjati demagogične krenke, napravljajo slednji precej škodo.

Med društvom v Garyu, Ind., onim v Bellaire, O. in v Virdenu, Ill., vsa SNPJ., ni mnogo razlike. Vsa so odklonila širiti edini list, ki je resnično glasilo socialistične misli med jugoslovanskim delavstvom v Ameriki in ki je oral ledino, ko ni bilo o nekaterih današnjih reakcionarjih in prenapetežih na leviči še duha na sluha. Oboji vrše delo, ki koristi kapitalizmu in škoduje delavskemu gibanju, dasiravno se oni z levece tega ne zavedajo.

Morda bo zanimalo hrvatske delavce, ki so enkrat kooperirali z nami, da si pridobiva Proletarec vedno več prijateljev med Hrvati. Proletarec jim ugaja; nekateri se pritožujejo, da ne razumejo dovolj dobro slovensčine, pa so izrekli želje, naj skušamo izdajati podoben list z enako vsebino v hrvaščini. To je za enkrat stvar srbskih in hrvatskih sodrugov. Ako so v stanu dobiti sposobne moči za delo pri listu, jim bomo mi pomagali. Ako je za enkrat to neizvedljivo, se lahko poslužujejo za izražanje svojih mnenj kolon v Proletarcu.

Sodrug Terčelj iz Lawrence, Pa., piše, da tamošnji delavci niso dobili od kompanij že trinajst mesecev ni "ficka". Poslal je naročilo za majsko izdajo in izrekel obžalovanje, da ne more v sedanjih razmerah storiti še več za list in organizacijo. Dolgotrajna brezposelnost je muka za delavca, katero znajo pojmiti le tisti ljudje, ki so jo izkusili.

Sedaj so premogarji na stavki; preje jih je bilo polovico brez dela. Kompanije so zastražile SVOJE rove s puškariji. Enkrat bo prišel čas, kadar bo namreč ljudstvo hotelo, ko bodo rovi LJUDSKA posest. Kadar se to zgodi, ne bo več tiste mučne brezposelnosti, kakor jo imamo danes.

Tistim, ki izrekajo sodbo o delu v našem uradu: Pisarniško delo je eno in agitacija drugo. Agitatoričnega dela nikdar ne zmanjka. Ako bi človek imel dve glavi in štiri roke pa samo en želodec, bi bilo nam prav, kajti tedaj bi se lahko opravilo z eno osebo toliko dela kakor v drugem slučaju z dvema. Delo agitacije ni tako da bi ga mogel pokazati na dlani. Mizar lahko pokaže svoje delo. Naredi omaro, mizo in druge podobne stvari, zvečer pa lahko reče: "Tole sem napravil." Ze dolgo ni bilo agitacijsko in propagandistično delo tako otežkočeno kakor v sedanjih časih. Danes, ko so duhovji vzrujeni, organizacije razrahljane, ko se pojmi križaj, je delo naporejše kakor takrat, kadar je delavstvo edino in je v organizaciji proletarijata več kooperacije in manj brezplodnega kritiranja. Komar je edinstvo in jačanje delavskih vrst pri srcu, naj kooperira z nami.

SLUČAJ OKLAHOME.

V Oklahomi je bila socialistična stranka precej jaka posebno med farmerskimi elementi in seveda tudi med delavstvom. Svoječasno se je pričela kampanja za ustanovitev socialističnega dnevnika in sodrugji so zbrali skupaj do dve sto tisoč dolarjev in pričel je izhajati socialistični dnevnik "Oklahoma Leader", ki je bil organ socialistične propagande v državi Oklahoma.

Na čelo gibanja pa so se pririnjali oportunistični elementi in dobili pod kontrolo socialistično organizacijo države in dnevnik. Ti elementi so sklenili za zadnje volitve voditi taktiko, kakor se jo poslužuje Nestransarska liga v North Dakoti in drugje; to je, mesto da bi postavila kandidate iz svojih vrst na svojem tiketu, se poslužuje tiketov republikanske ali demokratske stranke, na katerih ima pri primarnih volitvah svoje kandidate; ako pri primarnih volitvah dobe

večino, postanejo na ta način kandidate na demokratskem ali republikanskem tiketu za glavne volitve. Pristaši take taktike trdijo, da imajo ljudskim interesom prijazni kandidate več prilike biti izvoljeni, kakor pa če se jih postavi na volilno listo pod firmo Nestransarske lige ali socialistične stranke. Tako se je vodstvo socialistične stranke v Oklahomi pridružilo Rekonstrukcijski ligi za Oklahomo, ki ima isti značaj, kakor Nestransarska liga v North Dakoti, in je sklenila podpirati tiste kandidate, ki jih postavi ta liga na demokratskem tiketu.

Sodrugji, ki jim je socializem več kakor pa taka oportunistična taktika, so se vodstvu seveda uprli, in gl. tajnik socialistične stranke je odšel v Oklahomo, da reorganizira državno organizacijo socialistične stranke in jo vsposobi za prihodnji volilni boj. Stranka bo postavila v Oklahomi svoje kandidate brez obzira na kandidate Konstruktivne lige na demokratskem tiketu. To je za socialiste edino pravilno postopanje.

Ako ne moremo zmagati s svojim tiketom, tedaj tudi na demokratskem ni treba. Če ne zmagamo, je to dokaz, da delavstvo še ne razume socialističnih naukov in raditega ga je treba učiti toliko časa, da jih bo razumelo. Če smo ga učili petdeset let, ga učimo še 50, pa bomo gotovo dosegli nadaljne uspehe. Naše delo skozi zadnjih 50 let ni bilo zaman; ravno tako bo rodilo dobre sadove v bodočnosti. Mi smo za socialistično delo v socialistični organizaciji. Oportunizem ljudi, kakor so nekateri člani socialistične organizacije v Oklahomi, odklanjamo.

PRIREDBE SOCIALISTIČNIH KLUBOV.

Cleveland, Ohio. — Socialistični klub št. 27. JSZ., priredi v soboto dne 29. aprila velik prvomajski shod v Rude Božeglavovi dvorani, na katerem bo med drugim nastopil sodrug Frank Petrich iz Chicage.

V nedeljo večer dne 30. aprila priredi klubov pevski odsek Zarja velik pomladanski koncert v Božeglavovi dvorani.

Okrožna organizacija socialistične stranke priredi dne 1. maja veliko proslavo, na kateri bo govoril tudi sodrug Eugene Victor Debs.

Herminie, Pa. — Klub št. 69. JSZ. priredi dne 29. aprila veselico, dne 30. aprila pa prvomajski shod, na katerem bo govoril med drugim sodrug Chas. Pogorelec iz Chicage in eden angleški govornik.

Collinwood, O. — Dne 30. aprila ob 2. popoldne priredi socialistični klub št. 49. JSZ., velik shod v Kunčičevi dvorani na Waterloo Rd., v proslavo delavskega praznika prvega maja. Med drugimi govorniki bo nastopil tudi F. Petrich iz Chicage.

Springfield, Ill. — Klub št. 47. JSZ. priredi dne 30. aprila prvomajsko slavnost, na kateri bo govoril sodrug Jože Zavertnik iz Chicage.

Lloydell, Pa. — Socialistični klub št. 181. JSZ., priredi dne 1. maja slavnost in veselico v dvorani sv. Petra in Pavla.

Nokomis, Ill. — Klub št. 128. JSZ., priredi dne 1. maja prvomajsko slavnost, na kateri bo govoril sodrug Filip Godina iz Chicage.

Chicago, Ill. — Klub št. 1. JSZ., priredi dne 30. aprila prvomajsko slavnost v dvorani SNPJ. Govorila bosta sodruga Joško Oven in Frank Zajec. Na sporedu bodo tudi deklamacije. Pred in po izvršenem programu ples. Vstopnina prosta.

Cleveland, O. — V nedeljo 4. junija priredi socialistični klub št. 27. JSZ., piknik na Greharjevi farmi v Euclidu.

Chicago, Ill. — Socialistična stranka okraja Cook (Chicigo in okolica) priredi velik piknik v prid socialističnemu tisku v nedeljo 18. junija v parku River-view, pri katerem sodeluje tudi klub št. 1. JSZ. Tega piknika se navadno udeleži do 40 tisoč ljudi vsako leto.

Chicago, Ill. — Klub št. 1. JSZ., priredi veliko proslavo ruske revolucije v nedeljo 5. novembra v Narodni dvorani. Na Silvestrov večer 31. decembra pa priredi domačo zabavo.

ROKOVNJAČI.

V nedeljo dne 23. aprila priredi Slovensko dramatično društvo v Chicagu narodno igro s petjem v petih dejanjih "Rokovnjači." To bo zaključna igra Dramatičnega društva v tej sezoni. Vprizorjena bo v dvorani ČSPS. na 1126—18. cesta v bližini So. Racine Ave. Začetek predstave je naznanjen za ob 2. popoldne in režiserski odbor bo skrbel, da se igra tudi prične ob tem času. Publika naj to vpoštevata in pride pravočasno v dvorano. Dvorana bo odprta ob poldveh. Po igri bo ples in prosta zabava. Vstopnina je 50c za osebo. Igral bo Ahačičev orkester iz Jolieta.

Igra "Rokovnjači" zahteva mnogo osebja in veliko truda. Društvo bo imelo s to vprizoritvijo velike stroške. Vstopnina na take naše priredbe je malenkostna, tako majhna, da niti od daleč ne pokriva stroškov priredb. Pri Čehih je drugače. Češko publika zna bolj ceniti svoje dramske priredbe in jih številneje poseča, vzeto po proporočnem merilu našega in njihovega stanovništva v tem mestu. Vstopnina na njihove dramske priredbe je mnogo višja kakor na naše.

Ničesar ne zadovolji igralce bolj, kakor velik poset od strani publike. Drugega užitka ali gmotnih koristi nimajo, pač pa veliko izgubo časa in pri vsem tem imajo še stroške. Komur je za podpiranje kulturnih akcij med našim ljudstvom, naj poseča priredbe kulturnih društev.—U.

BISER.

V slovenščini se biserje pogostoma zamenjava z zlahnim kamenjem. To je pa nepravilno, kajti drago kamenje, diamanti, rubini, opali i. t. d. spadajo v rudništvo, biser pa v živalstvo. Nahaja se v bisernih školjkah, ki jih iščejo potapljači včasih z veliko nevarnostjo. Toda marsikatera dama, ki je ponosna na svoje čisto biserje, ki je morda vredno mnogo tisočakov, ne ve, da je to, kar se leskeče na njenem belem vratu, pravzaprav le produkt bolezni. V zdravih školjkah ni biserov. Kar povzroča, da živalica biser od sebe, je poseben parasit, namreč ličinka neke trakulje, ki se znanstveno imenuje tetrachinchus unionifactor.

Na prodorih otoka Ceylon, kjer je zelo razvit lov biserov, so se vršile obširne preiskave, da bi se dognalo,

lo, na kakšen način se zgodi infekcija školjke. Raziskave je vodil strokovnjak T. Southwell. Ako bi se dosegel zaželjeni cilj, bi se lahko ustvarila velika umetna biserna indusrtija, če bi se namreč posrečilo školjke umetno inficirati in jo s tem prisiliti, da da biser od sebe. Toda doslej še niso mogli spoznati pravega ličinke. Znano je le toliko, da prihaja od spolno zrele trakulje, ki živi v morskih volkovih in ploščicah. Če pride v školjko, se razvije v ikrast mehur, katerega nastane nova ikra; ta potem draži školjko da producira biser.

Priroda je največja umetnica, ki si jo moremo upariti. Nihče ne more doseči prekrasnih barvnih efektov, ki jih ustvarja priroda v mavrici, v vodnih refleksi s ptičjim perjem ali z metuljskimi krili. Kakor ustvarja groteskno velikanska bitja, ustvarja tudi neznane, mikroskopično majhne stvore. Občudovanje je dejstvo, da dobivajo plodovi nekaterih dreves kakor kamen trdo lupino, kakor n. pr. razni orehi. Med te ke čudovite prirodne prikazni spada tudi to, da proizvajajo nekatere rastline produkte, ki so popolnoma enaki dragemu kamenju ali biserju. Tako ima bambus na Filipinah opalu zelo podoben kamen, ki je pa mnogo dragocenejši od opala, ker je veliko redkejši. Če odreže na tisoče bambusovih debel, se najde morda le eno, v katerem je krasni zelenkasto rožnat kamen. Takemu bambusu pravijo tabašir. Tudi v nekaterih lekosovih orehih se včasih najde kakor kamen trda ličičevina, ki po lesku prav nič ne zaostaja za lepim perlim biserom iz školjke.

ZA CARLINVILLE, ILL.

Somišljenikom v Carlinville naznanjam, da se v še seje reorganiziranega socialističnega kluba št. 21 J. S. Z., vsako tretjo nedeljo v mesecu v unijski dvorani. Tem potom vabim vse delavce v naselbini, da udeležijo te seje in pristopijo h klubu. To je edini način, da pokažete delavsko solidarnost in zavest proti kapitalističnemu sistemu, ki nas zasužnjuje. Seje kluba bodo vedno predpoldne.

Z delavskim pozdravom Jos. Korsic, tajnik.

VABILO

na

PLESNO VESELICO

ki jo priredi

Slovenski Socialistični Klub št. 181, J. S. Z., v Lloydellu, Pa.

dne prvega maja ob 2. popoldne v dvorani

DR. SV. PETRA IN PAVLA

Igrala bo izvrstna godba iz Johnstowna.

Vstopnina za moške 75c; dame vstopnine proste.

Priporočamo se občinstvu od tu in okolice v obilno udeležbo.

ODBOR.

ROKOVNJAČI!

ROKOVNJAČI!

SLOVENSKO DRAMATIČNO DRUŠTVO V CHICAGU

vprizori znano veliko narodno igro s petjem v petih dejanjih

"ROKOVNJAČI"

prilodno nedeljo 23. aprila popoldne v obličajni dvorani Č. S. P. S. na 18. cesti in May St. Začetek točno ob dve popoldne.

Dvorana odprta ob pol dveh. Med igro in po igri dober prizetek in zamoček. Po igri ples. Igral bo Ahačičev orkester.

PRIDITE VSI!

Vstopnina 50c. (Davek vštet.)

Slov. dram. društvo v Chicagu.

Majska izdaja Proletarca

bo letos izšla, ako naši sodrugi in somišljeniki store svojo dolžnost, v mnogo tisoč izvodih.

Na društva in klube smo poslali pisma, v katerih apeliramo, naj se naroče na primerno število iztisov prvomajske izdaje Proletarca, ki izide v slavnostni obliki.

Izšla bo pravočasno, tako da jo vsi naročniki dobe še pred prvim majem. Razdelite jo na zabavah, shodih, na društvenih sejah itd.

Delujte za širjenje socialističnega tiska! Proslavimo prvi maj s tem, da zaide prvomajska številka Proletarca v stanovanje vsakega delavca, ki govori slovenski ali kak drug jugoslovanski jezik.

Naročila pošljite pravočasno, vsaj do 20. aprila.

Cene majske izdaji so sledeče:

Posamezen iztis	\$ .15
10 iztisov	1.25
25 iztisov	3.30
50 iztisov	6.00
100 iztisov	11.00
250 iztisov	25.00
500 iztisov	45.00
1000 iztisov	80.00

Čim več bo naročil, večji bo obseg lista. Majska izdaja bo bogato ilustrirana.

Izrežite ta kupon, priložite potrebno svoto in nam pošljite naročilo.

Sodrugi: Pošiljam \$..... za..... iztisov

MAJSKE IZDAJE PROLETARCA.

IME .....

NASLOV .....

MESTO IN DRŽAVA .....

Moja je edina slovenska notarska pisarna, ki oglašja samo v slovenskih unijskih listih. V tožbenih zadevah, ali glede dohodninskega davka ali v katerikoli legalni zadevi se obrnite na mojo pisarno. Poštena postrežba. Cene zmerne.

Kadarkoli imate opravka s sodišči, z mestnimi ali federalnimi uradi, se obrnite po svet na nas. Naslov:

WILLIAM B. LAURICH,
1900 W. 22nd Pl., Chicago, Ill.
Tel. Canal 5777.

JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA

SOCIALISTIČNE STRANKE V AMERIKI.
220 SO. ASHLAND BLVD., CHICAGO, ILL.

TAJNISTVO.

Tajnik-prevajalec: Frank Petrich, 220 S. Ashland Blvd., Chicago, Ill.

EKSEKUTIVA.

Frank Aleš, Mary Aucin, V. Cainkar, Philip Godina, F. Zajec, S. Bojanović, G. Maslač, Miloje V. Lučić in Mitar Sekulić.

NADZORNI ODBOR.

F. S. Taucher, Frank Udovich, M. Dimić in S. Cakić.
Vsa pisma tikajoča se Jugoslovanske socialistične zveze je naslavljati na tajništvo JSZ.

Redne seje eksekutive JSZ. se vrše vsaki četrti petek meseca, izredne po potrebi.

ODBOR SLOVENSKE SEKCIJE.

Philip Godina, tajnik; V. Cainkar, blagajnik; F. Zajec, zapisnikar. Frank Aleš in Mary Aucin.

Nadzorni odsek slovenske sekcije: Frank Gottlicher in Mary Udovich.

ODBOR SRBSKE SEKCIJE.

Miloje V. Lučić, tajnik. Odborniki: Sava Bojanović, G. Maslač in Mitar Sekulić.

PROLETAREC,

glasilo in last slovenske sekcije Jugoslovanske Socialistične Zveze.

Upravni odbor Proletarca: Joško Oven, predsednik; Frank Aleš, tajnik; Frank Gottlicher, blagajnik; F. S. Taucher in F. Udovich, nadzornika.

Urednik: Frank Zajec.

Upravnik: Chas. Pogorelec.

Vsa pisma, tikajoča se Proletarca, naslavljajte na nadz. Proletarca.

Opomba. — Uredništvo Proletarca sprejme odgovornost le za tiste članke, priobčene v listu, ki so spisani v uredništvu. Za članke in dopise, ki jih pošiljajo sotrudniki, so odgovorni prispevatelji. Uredništvo sprejme zanje le toliko odgovornost, kolikor zahteva zakon.

VAŠ NAJBOLJŠI ZAKLAD.

V trgovini pazite na vaš kredit, na vaš denar, kako tudi na vaše zveze z bankami. Toda vaše zdravje je bolj važno kot katerokoli ali pa vsi iz med zgorajšnjih stvari, ker je vaš največji zaklad. Človek slabega zdravja ne more doseči mnogo, zato pa pazite na vaše zdravje! In zapomnite si, da je želodec glavni vir zdravja. Če je želodec v redu, se vse telo lahko brani raznih nevarnih napadov in prepreči uničujoče posledice bacilov. Za želodčne nerednosti je Trinerjevo grenko vino najboljšo zdravilo. Vam vedno pomaga. Mr. Alex Futo nam je pisal 29. marca iz Harco, Ill.: "Ker je moje zdravje odvisno od Trinerjevega grenkega vina, mi sporočite koliko stane celi zaboj steklenic." Naša druga Trinerjeva zdravila uživajo ravnotak sloves. Mr. Joseph Fosnick nam je pisal 18. marca iz Pasosco, Wash.: "Trinerjeva zdravila so izvrstna. Pred tremi tedni sem imel zelo hud prehlad, kupil sem si Trinerjev Cough Sedative in takoj drugi dan sem zaznal da se počutim boljše. Porabil sem samo polovico steklenice in prehlad je bil odpravljen." Vaš lekar ali pa trgovec z zdravili vam bo rad postregel z vami Trinerjevimi zdravili.

SLOBODNA RIJEČ"

je hrvatsko glasilo Socialistične stranke Jugoslavije. "Slobodna Riječ" izhaja tedensko v Zagrebu, Ilica 55, Jugoslavija. Naročnina za vse leto stane 240 kron za inozemstvo.

NAROČNIKE,

ki jim je naročnina potekla, prosimo, naj jo takoj obnove. Ne čakajte tirjatve iz upravnništva. S točnostjo nam prihranite delo in ob enem pomagate listu, ki v časih te druginje tako zelo potrebuje pomoči.

Naročite!

Ali je religija prenehala funkcionirati?	\$ .30
Svetovna vojna in odgovornost socializma	.80
Katoliška cerkev in socializem	.30
Skupaj	\$1.40
Ako naročite vse tri ob enem samo	\$1.00 za vse tri.

Slovenecm priporočamo
v posečanje

KAVARNO MERKUR

3551 W. — 26th St.

(v bližini urada SNPJ., S.

R. Z. in Proletarca.)

Dobra kuhinja : : : : :

: : : : : Dobra postrežba.

KARL GLASER, imeitelj.

SEVEROVA ZDRAVILA VZDRŽUJEJO
ZDRAVJE V DRUŽINAH.

Za srbeči kožo-
rabite

SEVERA'S
ESKO

Katiseptično mazilo

Priporočljivo za odpomoč
pri zdravljenju srbečice
in raznih kožnih bolezni.

CENA 50c

Vprašajte pri vašem lekarju.

W. F. SEVERA CO.
CEDAR RAPIDS, IOWA

DR. RICHTER'S "PAIN- EXPELLER"

Ob prvem znamenju prehlada, ob prvem občutku reumatizma ali neuralgije—rabite takoj to domače zdravilo. Pazite da ima vsaka steklenica Pain-Expellerja ki jo kupite našo varstveno znamko "SIDRO".
Cena 35c in 70c, po vseh prodajalnih ali pa pri:

F. AD. RICHTER & CO.,

104-114 So. 4th St.,
BROOKLYN, N. Y.

Ako si želite nabaviti knjige socialne, povestne ali kake druge vsebine, jih naročite od Proletarca. Eventualni dobiček od prodaje knjig se porabi za pokrivanje stroškov pri listu.

John Plhak & Co.

1151-1153 W. 18th Street

Chicago,
Illinois.

Modna trgovina. Velika zaloga moških, ženskih oblek, izdelanih po najmodernejšem kroju. Cene nizke.

"THE MILWAUKEE LEADER"

Največji Ameriški socialistični dnevnik.

Naročnina: \$6.00 za celo leto, \$3.00 za pol leta in \$1.50 za tri mesece.

Naslov: 532 Chestnut Street, MILWAUKEE, WIS.

CARL STROVER

LAWYER

and

COUNSELLOR

133 W. Washington Street.

CHICAGO, ILLINOIS.

Telefon: Main 3989.

Naročajte najboljši in najbolj razširjen socialistični dnevnik v Ameriki

"THE NEW YORK CALL"

112 Fourth Avenue,

NEW YORK, N. Y.

Naročnina za dnevne in nedeljske izdaje \$12 za celo leto; \$7 za pol leta; \$4 za tri mesece; \$1.50 za en mesec; samo nedeljske izdaje \$3 na leto. Samo dnevne izdaje \$9 na leto; pol leta \$5; en mesec \$1.25.

Kadar...

Kadar mislite na potovanje v stari kraj;

kadar želite poslati svojim stari rokrajskim sorodnikom, prijateljem ali znancom denar,

ali kadar imate kak drug posel v starih krajem,

obrnite se na trdiko

ZAKRAJSEK & CESAREK

70-9th AVE.

NEW YORK, N. Y.

Edini slovenski pogrebnik

MARTIN BARETINČIČ

324 BROAD STREET

Tel. 1475

JOHNSTOWN, PA.